

GUIA DIDÀCTICA
DE LA FORMACIÓ

DES

colonitzar
capitalitzar y
patriarcalitzar

els coneixements i les lluites:

Una aportació de les Epistemologies
del Sud als ODS



Part 1. Activant els nostres sentipensars

“Guia didàctica de la formació Descolonitzar, descapitalitzar i despatriarcalitzar els coneixements i les lluites: Una aportació de les Epistemologies del Sud als ODS” és una publicació coordinada i editada per Fundació Aliança pels Drets, la Igualtat i la Solidaritat Internacional dins del projecte d'Educació per al Desenvolupament «Difonent les Epistemologies del Sud Global en les universitats valencianes: una eina per a defensar els drets humans i el desenvolupament sostenible» finançat per la Direcció General de Cooperació Internacional al Desenvolupament de la Generalitat en la seua convocatòria d'Educació per a la Ciutadania Global de l'any 2018 i l'Ajuntament de València en la seua convocatòria d'Educació per a la Ciutadania Global i sensibilització de l'any 2019.

Coordinació de la publicació: Cristina Millán Sánchez-Grande (Aliança per la Solidaritat).

Compiladores i editores: Aparicio Vásquez, Tani; Medina López, María Fernanda; Rey Hernández, Alejandra.

Autores: Abubakra, Jaldia; Aguirre, Dora; Aparicio Vásquez, Tani; Azougagh, Nadia; Bailey, Lamar; Cuimbi, Crenilda; Donato, Donatella; El Hadramy, Nora; Espí Quiles, Fajardo, Odette; Heredia Pisa, Emilia; Iris; Espínola, Edith; Ical, Ana Rutilia; López Benítez, Cecilia; Lucía, Brenda; Maleno, Helena; Medina López, María Fernanda; Meneses, Maria Paula; Messaoud, Esjaba; Millán Sánchez-Grande, Cristina, Morales, Vidalina; Palau, Guillermo; Piqueras, Andrés; Rodríguez, Salomé; Santa Cruz, Úrsula; Suarez Beatriz; Ulefe, Blessing; Zambrano Ortiz, Diana Sofía

Direcció: Fundació Aliança pels Drets, la Igualtat i la Solidaritat Internacional.

Traducció: García Grande, Adrià.

Edita: Fundació Aliança pels Drets, la Igualtat i la Solidaritat Internacional.

Finançament: Direcció General de Cooperació Internacional al Desenvolupament de la Generalitat Valenciana i Ajuntament de València.

Disseny gràfic: Odette Fajardo

Publicat en: València (Espanya), octubre 2021.

ISBN: 978-84-09-33926-6.

Aliança per la Solidaritat és una és una organització de la societat civil amb 30 anys d'experiència treballant per a lluitar contra les desigualtats, contribuir a protegir els Drets Humans, fer avançar les societats en països d'Amèrica Llatina, Àfrica, Orient Mitjà i Europa. Defensem un model de cooperació que busque solucions estructurals i duradores als problemes i les desigualtats que provoca el sistema actual i que lluite per trencar actuacions que generen més pobresa o solucions temporals. Més informació en www.alianzaporlasolidaridad.org.

Aquesta publicació ha sigut realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana i l'Ajuntament de València. El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva d'Aliança per la Solidaritat i no reflecteix necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana ni de l'Ajuntament de València.

El llenguatge de l'informe és de tipus inclusiu. Per a això, s'ha decidit usar les «x» quan no siga possible utilitzar solucions inclusives, d'una banda, per a complir amb l'economia del llenguatge, però sobretot per a visibilitzar la reflexió d'inclusió no solament dels gèneres binaris, sinó també dels no-binariis (ells, elles, ellis).

Coordinat per:

Finançat per:



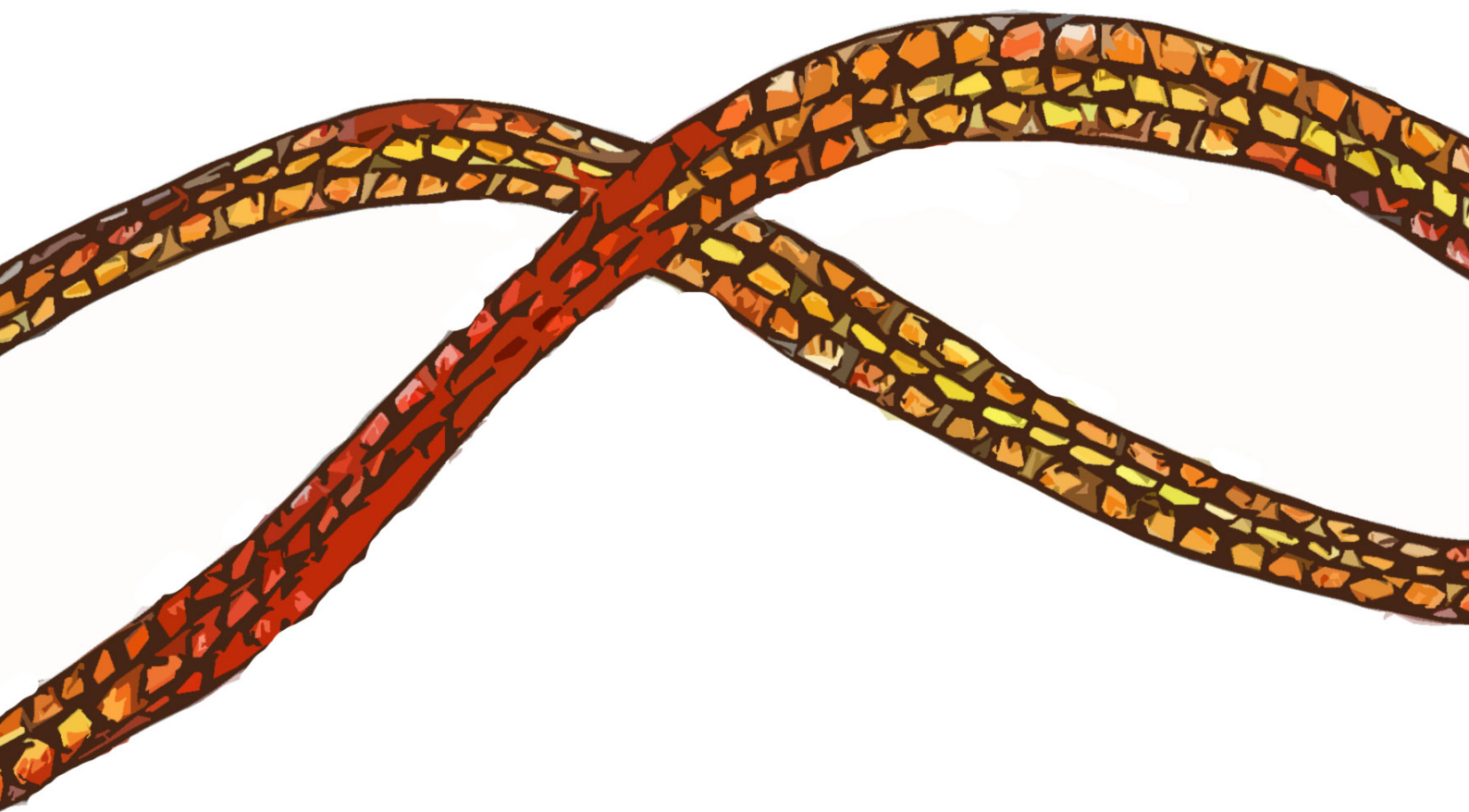
CONTINGUT

INTRODUCCIÓ	7
OBJECTIUS DE LA FORMACIÓ	8
Objectiu general	8
Objectiu específic	8
PERFIL DE L'ALUMNAT	8
ESTRUCTURA	9
METODOLOGIA	11
SESSIÓ 1	15
SESSIÓ 2	21
SESSIÓ 3	27
SESSIÓ 4	35
SESSIÓ 5	41
SESSIÓ 6	49
SESSIÓ 7	57
SESSIÓ 8	65
EPÍLEG I AGRAÏMENTS	71



El llibre que tens ara entre les teues mans, forma part de l'elaboració d'una guia didàctica que conté informació recopilada durant el desenvolupament de la segona edició de la formació *Descolonitzar, Descapitalitzar i Despatriarcalitzar els coneixements i les lluites: una aportació de les Epistemologies del Sud als ODS*, organitzada per Aliança per la Solidaritat, amb la finalitat de promoure espais de trobada entre agents de la universitat i organitzacions de les societats del Nord i del Sud. En aquest sentit, la present guia està composta per dos apartats complementaris entre si, que pretenen contribuir a l'assoliment dels objectius proposats pel que fa a la promoció dels Objectius de Desenvolupament Sostenible i les Epistemologies del Sud entre l'alumnat universitari des d'una perspectiva descolonial, descapitalitzadora i despatriarcalitzadora.

En aquesta primera part de la guia, *Activant els nostres sentipensars*, es recullen les metodologies, objectius, continguts clau, materials utilitzats i els aspectes més destacats de cada sessió de la formació, així com de la formació en el seu conjunt, amb la finalitat de sistematitzar l'experiència perquè pugui ser replicada. En la segona part, la nostra invitació és a l'escolta i l'autoreflexió, *Llegint i Escoltant els nostres co-raonars*, composta de material formatiu on es reflecteixen els continguts de la formació més detalladament, a manera de resum, de tal forma que servisquen de suport per als qui desitgen portar a la pràctica les fitxes metodològiques facilitades en la primera part, o simplement aprofundir en els continguts de cada sessió.



L'elaboració de la present guia didàctica conté informació recopilada durant el desenvolupament de la segona edició de la formació ***Descolonitzar, Descapitalitzar i Despatriarcalitzar els coneixements i les lluites: una aportació de les Epistemologies del Sud als ODS***, organitzada per Aliança per la Solidaritat amb la finalitat de promoure espais de trobada entre agents de la universitat i organitzacions de les societats del Nord i del Sud. En aquest sentit, aquesta guia estarà composta per dos apartats que pretenen contribuir a l'assoliment dels objectius proposats que són la promoció dels Objectius de Desenvolupament Sostenible i les Epistemologies del Sud entre l'alumnat universitari des d'una perspectiva descolonial, descapitalitzadora i despatriarcalitzadora.

La guia està composta per dues parts. En la primera es recullen les metodologies, objectius, continguts clau, materials utilitzats, els aspectes més destacats de cada sessió de la formació, així com de la formació en el seu conjunt, amb la finalitat de sistematitzar l'experiència perquè pugui ser replicada. La segona part es compon de material formatiu on es reflecteixen els continguts de la formació més detalladament, a manera de resum, de tal forma que servisquen de suport per als qui desitgen portar a la pràctica les fitxes metodològiques facilitades en la primera part, o simplement aprofundir en els continguts de cada sessió.

La formació va ser dissenyada junt amb persones que fan part de la comunitat universitària i del teixit organitzatiu de la societat civil valenciana; totes elles pertanyents a un grup de treball en Epistemologies del Sud dins del projecte *Difonent les Epistemologies del Sud Global en les universitats valencianes: una eina per a defensar els drets humans i el desenvolupament sostenible*, finançat per la Direcció General de Cooperació i Solidaritat de la Generalitat Valenciana en la seua convocatòria de subvencions a organitzacions no governamentals per al desenvolupament (ONGD) per al finançament de projectes d'educació per a la ciutadania global en l'àmbit de la Comunitat Valenciana de l'any 2018 i per l'Ajuntament de València en la seua convocatòria de subvencions per a la realització de projectes d'educació per al desenvolupament i la ciutadania global de l'any 2019.

L'objectiu del projecte, així com del treball iniciat l'any 2016 en les universitats valencianes és contribuir en la promoció d'una ciutadania i joventut activa, global i crítica que lluite i genere alternatives tant al Nord com al Sud per a aconseguir una major justícia social, equitat i avanç en els objectius de desenvolupament sostenible.

Per altra part, el procés formatiu va constar de 8 sessions, en les quals es van combinar parts teòriques i pràctiques, així com ponents des de l'acadèmia amb experiències vitals i sabers de persones migrants, racialitzades i del Sud Global. En les sessions es van fer reflexions sobre aspectes com la crisi del capitalisme i els desafiaments que cada vegada ens allunyen més d'aconseguir el desenvolupament sostenible en aquest context d'emergència climàtica i pandèmia. Es van abordar també les alternatives proposades per les Epistemologies del Sud, des de la descolonització del coneixement, la creació de sabers des de les lluites territorials, els moviments socials i l'art.

OBJECTIUS DE LA FORMACIÓ

Objectiu general

Promoure la reflexió sobre les connexions globals entre el Nord i el Sud i la construcció de drets globals des d'una visió holística global-local, que incloga una visió des del Sud geopolític en el nou marc de treball de l'Agenda 2030. Per a aconseguir-ho es posa en qüestionament la manera d'entendre i construir la realitat que tenim en les societats del nord i, en contraposició, es posen en valor alternatives elaborades des del Sud al sistema hegemònic imperant.

Objectiu específic

Augmentar en la comunitat universitària valenciana el compromís i l'activisme amb els Drets Humans i el desenvolupament sostenible del Sud Global a través del coneixement, la formació, la sensibilització i la creació de xarxes entre agents universitaris i socials d'Àfrica, Llatinoamèrica, l'Orient Mitjà i la Comunitat Valenciana.

PERFIL DE L'ALUMNAT

En el nostre objectiu per construir pluriversitat i desmuntar la unicitat de la producció i el relat científic modern marcat des d'occident, és necessari incorporar i mai més ben dit, una visió epistèmica pluralista que partisca de la subjectivitat, des dels afectes i l'experiència viva, cap a una corpopolítica del coneixement. Per a això, en la formació realitzada hem convocat diversos perfils d'alumnat, si bé s'ha donat prioritat a les persones provinents de la comunitat universitària, ja que entenem aquesta institució com a base de la creació de sabers i, per tant, punt clau en el qual introduir nous relats alternatius provinents des de les Epistemologies del Sud.

Detallem a continuació els principals perfils d'alumnat que ha participat en les formacions:

- **Estudiantat, professorat i personal investigador de la comunitat universitària**

La importància d'involucrar la comunitat universitària és fonamental en aquesta mena d'iniciatives, puix que l'acadèmia és l'únic lloc per excel·lència, segons el sistema hegemònic on es construeix el pensament, discurs i pràctiques vàlides. Si la política narra i delimita cossos, és en la Universitat cervellcèntrica on es legitimen aquestes diatribes, injuriant sentipensars i co-raonar. Per això, és fonamental incloure la comunitat universitària en processos de creació de coneixement col·lectiu des de la societat i els moviments socials, de manera que puguen donar compte d'altres realitats i iniciar un camí de transformació de la universitat que habiten.

- **Persones que pertanyen al moviment antiracista i al teixit organitzatiu de base en la societat civil valenciana**

En aquest apartat ens referim de manera diversa a aquelles organitzacions, associacions i col·lectivitats de la societat civil que, mitjançant el seu activisme, han contribuït en les diferents lluites socials, polítiques i ambientals que travessen la descolonització del coneixement i les diferents lluites que s'aborden en la formació. També, persones que han encarnat en els seus propis cossos les diverses interseccionalitats que ací abordem. Persones conscients, curioses i interessades en la importància de visibilitzar tot allò que la narrativa hegemònica ha ocultat després d'una forma imposada d'interpretar el món, sobre la base d'una supremàcia racial, de gènere i de classe que de diferents maneres oprimeix i suprimeix diverses alteritats.

- **Persones migrants, racialitzades o provinents del Sud Global**

Igual que en el cas anterior, la participació de persones, activistes o no, migrants o del Sud és fonamental per a contribuir a la promoció i difusió de sabers i narratives alternatives, a través d'experiències encarnades, que ens ajuden a posar en qüestionament la manera d'entendre i construir la realitat que tenim en la societats del nord. Si bé, amb els i les formadores es treballa aquest fet, el suport de l'alumnat és fonamental per a nodrir l'abordat en les sessions.

En relació a altres aspectes, més del 70% de l'alumnat estava conformat per dones. Quant a l'edat, el rang va ser de 24 a 48 anys, encara que més del 50% estava entre els 30 i els 35 anys. Sobre l'alumnat pertanyent a la comunitat universitària, els qui van participar cursen grau, màster o doctorat, però més del 80% era estudiantat de màster. Entre les àrees d'estudi es troben: drets humans, cooperació al desenvolupament, fotografia, migracions, gènere, educació, belles arts, comunicació digital, biologia, disseny i il·lustració i energies renovables.

ESTRUCTURA

En el següent apartat es pot apreciar de manera resumida l'ordre de les sessions impartides que van formar part del total de la formació, així com la seua duració i contingut. No obstant això, us animem a aprofundir en el contingut i desenvolupament de cadascuna de les sessions al llarg d'aquesta guia didàctica.

1. Introducció a l'Agenda 2030 i el concepte de desenvolupament

- Introducció a l'Agenda 2030 i els Objectius de Desenvolupament Sostenible.
- Contextualització global: crisi del capitalisme i les seues repercussions en el desenvolupament.

2. Drets a la migració i mobilitat

- Context estatal de les migracions i Pacte Europeu.
- Exemple de legislació favorable a la migració: Llei de mobilitat humana a l'Equador.
- Col·loqui amb dones migrants, activistes pels drets de la població afro a Espanya.

3. Desigualtat de gènere a Espanya

- Contextualització sobre la desigualtat en l'accés al treball de les dones migrants.
- Col·loqui des de la visió i experiència de les mateixes dones migrants, centrat en les treballadores de la llar i les cures i les temporeres agrícoles.

4. Justícia i drets ambientals

- Importància de treballar en la defensa dels Drets Humans i amb defensores de drets en un context de degradació ambiental al Sud.
- Context de la situació de degradació del medi ambient per efecte conjunt del canvi climàtic i la intervenció empresarial.
- Defensa del territori i del medi ambient (Nord-Sud) i el paper de les dones en la defensa del medi ambient en països del Sud Global.
- Xarrada amb defensores del territori i els Drets Humans enfront del canvi climàtic.

5. Descolonització del coneixement i de les lluites

- Introducció a les Epistemologies del Sud i la descolonització del coneixement.
- Xarrada amb dos moviments socials posicionats des del Sud Global a través de les seues lluites territorials per la descolonització.

6. Educació emancipadora

- Introducció sobre l'estat de l'art de l'educació hui, especialment en les universitats, respecte a la seua funció social i integració en les societats amb les quals conviuen. Dinàmiques sensorials.
- Dinàmica Serious Play: "Sigues la consciència de l'educació: La universitat conscient", per a materialitzar a través de peces de Lego aquell espai universitari que es vol.

7. El poder popular en una educació transformadora

- Xarrada amb moviments estudiantils del sud i valencians per a reflexionar sobre la necessitat de potenciar el poder de transformació de les universitats.
- Experiència pedagògica popular: Taller de narrativa compartida a través de l'experiència amb el col·lectiu Ganxilleres Lluitadores del Cabanyal (València).

8. Reivindicacions socials a través de l'art

- Introducció sobre la capacitat i el potencial del llenguatge artístic per a explorar formes diverses de comunicació intercultural i de representació de reivindicacions socials.
- Taller estètica descolonial: representació poeticoescènica.

El context sociosanitari derivat de la pandèmia pel COVID-19 ha obligat a organitzacions com Aliança per la Solidaritat, que diàriament treballen de la mà de la ciutadania, a reformar i adaptar les seues estratègies i metodologies de treball per a poder continuar fent costat a la societat civil en les seues reivindicacions a través d'activitats com aquesta formació.

En aquest sentit, ha suposat tot un repte adaptar aquesta activitat, nodrida amb formadores del Sud Global, i orientada a la comunitat universitària, en una situació de pandèmia amb restriccions variables de mobilitat i de reunió, especialment en aquesta institució acadèmica. No obstant això, malgrat la dificultat, no s'ha volgut renunciar a realitzar aquesta formació, que suposa una segona edició enfront de la ja realitzada entre setembre i octubre de 2019 dins de la Facultat de Ciències Socials de la Universitat de València.

Així en aquesta segona edició de la formació ***Descolonitzar, Descapitalitzar i Despatriarcalitzar els coneixements i les lluites: una aportació de les Epistemologies del Sud als ODS***, el repte va ser assumit intentant no perdre la qualitat de les trobades, així com salvaguardar al seu torn la salut dels qui participaven mitjançant les mesures de bioseguretat previstes per la Generalitat Valenciana.

D'aquesta manera, el grup de treball sobre Epistemologies del Sud va proposar la realització de la formació semipresencial, és a dir unes sessions en línia i altres presencials, a més de totes les ponents internacionals i del sud a través de videoconferència. Una vegada aprovada aquesta idea, van ser planejades tres sessions mitjançant videoconferència (en línia) i cinc sessions presencials amb un ambient agradable i mantenint la distància social regulada.

Per part seua, respecte a l'alumnat, es va facilitar la participació mitjançant la possibilitat d'assistir a la formació completa o a alguna sessió solta, especialment pensada per a facilitar la participació de persones fora de la ciutat de València en les sessions en línia.

En relació amb les ponents, tal com es pot evidenciar en l'apartat anterior i es podrà aprofundir al llarg d'aquesta guia, l'esforç va estar centrat en aconseguir la participació majoritària per part de dones provinents del Sud Global. Algunes d'elles són dones defensores de drets humans que han liderat moviments enfront d'indústries extractivistes; i, altres dones són activistes, investigadores i/o defensores dels drets de les persones migrants, especialment, de les dones treballadores de llar, cuidadores i treballadores agrícoles.

Sobre les ponents que es trobaven fora d'Espanya, es va decidir la seua participació mitjançant videoconferència en viu, permetent l'intercanvi d'idees durant tot l'espai. No obstant això, és important emfatitzar que la proposta original d'aquestes sessions inclou la possibilitat en tot moment de realitzar la formació de manera presencial, amb la finalitat que la trobada es done en un espai interpersonal més pròxim i es cree un clima de confiança entre els qui el conformen, per tal de facilitar així els processos de reflexió, d'aprenentatge, i donar una oportunitat a la creació de sabers i vincles basats en la transformació, el debat i el respecte, al voltant d'objectius compartits.

Quant als enfocaments i conceptes transversals de la formació, podem assenyalar els següents:

- **Enfocament basat en drets humans:** les diferents idees que es reflecteixen en el document, es plantegen amb l'objectiu d'analitzar les desigualtats derivades del sistema capitalista-colonial, i també d'identificar pràctiques discriminatòries i l'injust repartiment del poder que obstaculitza l'assoliment dels ideals socials i comunitaris de diferents grups i poblacions del Sud Global. Creiem en un procés de justícia social que ha de ser descolonitzador, encara que

ha d'estar basat en les normes internacionals de drets humans i des del punt de vista operacional ha d'estar orientat a la promoció i la protecció d'aquests, no perdem de vista que també alguns mecanismes de drets humans han sigut usats en contra de la dignitat de les persones per part de diferents Estats. Des d'aquest enfocament, tenim en compte la diferenciació entre els qui són les persones titulars de drets, les titulars de deures i d'obligacions que els incumbeixen, i procurem reivindicar les lluites i els moviments socials dels qui són titulars posant els seus ideals en el centre. D'aquesta manera, totes les idees proposades estaran orientades al respecte pels drets humans des d'una perspectiva històrica i descolonial.

- **Enfocament de gènere i interseccional:** a través de les aportacions realitzades per dones diverses, condemnem les pràctiques discriminatòries i violentes des del sistema migratori espanyol, però també des de la colonització del coneixement. En aquest sentit, es busca visibilitzar les violències basades en gènere, especialment aquelles que enfronten les dones pel simple fet de ser-ho. Debatem sobre els motius amb què les Epistemologies del Sud contribueixen a l'eliminació de la discriminació basada en gènere i discutim sobre les pràctiques patriarcals que han sotmés les dones a la subordinació i la submissió de manera històrica. Es pretén també difondre les lluites i els moviments liderats per dones a través de diferents propostes anticapitalistes, antiracistes i descoloniales. Com a eina d'anàlisi, acudim a la interseccionalitat, terme encunyat per la jurista afroamericana Kimberlé Crenshaw (1989), que ens permet identificar els efectes simultanis de discriminació que poden generar-se entorn de la raça, el gènere i la classe social.

- **Enfocament antiracista, descolonial, antipatriarcal i anticapitalista:** ens referim a l'aplicació de l'enfocament antiracista perquè a través de les reflexions plantejades es busca contribuir a l'erradicació de totes les formes de racisme, per aquest motiu prioritzem la difusió de les reivindicacions construïdes des de moviments antiracistes i persones racialitzades. Aportem una anàlisi crítica de les polítiques migratòries i del sistema d'educació hegemònic que manté els privilegis d'unes persones a costa de l'opressió d'unes altres, una estructura basada en la supremacia de l'home blanc occidental. Respectivament, ens referim a l'enfocament descolonial, perquè des de les reflexions construïdes convidem al canvi en la geopolítica del coneixement, un coneixement eurocentrista que conta la història des de la perspectiva dels colons, però no des dels sentipensars dels qui van ser massacrats. També, reconeixem que el sistema capitalista-colonial que qüestionem a través de les diferents sessions es troba sustentat en el patriarcat, és a dir, difon un model de societat en la qual l'home, el masculí, és suprem pel simple fet de ser-ho. Sobre un concepte de poder i dominació, el patriarcat relega l'existència i la vida de les dones en àmbits públics i privats, de la qual cosa reflexionarem a través dels diferents testimoniatges des d'existències de dones migrants. Unit a l'anterior, des d'una mirada anticapitalista es qüestionen l'ús i l'abús sobre les vides humanes i de la naturalesa en la cerca del creixement accelerat de les riqueses, que des d'una lògica capitalista permet la seua concentració en un percentatge molt xicotet de la societat i crea àmplies bretxes de desigualtat i de pobresa. Es posa en evidència que el sistema actual és capitalista a causa de la seua lògica depredadora de la naturalesa, en intensificar la dominació, l'explotació, la despulla i la repressió a fi de mantindre un sistema polític, econòmic i social basat en la cerca del guany sobre l'harmonia entre les societats i la naturalesa.

- **Enfocament mediambiental:** les lluites, els moviments socials i les propostes contrahegemòniques troben entre els seus eixos fonamentals la conservació i la cura de la vida i de la naturalesa. És precisament aquest un dels punts de trencament més importants en el contrast amb el sistema capitalista depredador que troba en la naturalesa un element de consum i de mercantilització. Molt per contra, entre les diverses propostes des de les Epistemologies del Sud, s'evidencia la cerca de l'harmonia entre la vida en societat i la seua relació amb la naturalesa. A través d'aquest enfocament ens proposem posar sobre la taula la repercussions en matèria de sostenibilitat ambiental, la realitat de la crisi del canvi climàtic i la seua relació

amb la manera de vida impulsat des del capitalisme, les responsabilitats que recauen en les persones extractivistes i les explotades, i les diferents crítiques i propostes que sorgeixen en cerca d'una justícia cognitiva que també és ambiental.

Segons els acords tant des del grup motor del projecte com per part de les persones ponents, l'estructura de les sessions va estar donada de manera que, la primera part de cada sessió fora teòrica i la segona pràctica. En coherència, es van intentar alternar diferents metodologies com la ponència, la classe magistral, el col·loqui, el debat, les converses i el taller pràctic.

A més, la metodologia pròpia utilitzada, Caminant de la utopia a la truetopia, està basada en l'aprenentatge des de la reflexió a l'acció, per a vehicular el fet d'educar amb una fi autònoma i emancipadora. Per això, es plantegen exercicis pràctics tant individuals com col·lectius on discórrer sobre el tema en qüestió.

També algunes ponents es reafirmen des d'un paradigma crític, perquè es pretén que els qui participen ho facen des d'una postura emancipadora i realitzen un procés de reflexió i anàlisi sobre la societat en la qual es troben implicades i la possibilitat de canvis que són capaços de generar. Es planteja un enfocament d'educació transformadora que per a irrompre en el mètode d'ensenyament clàssic europeu tan a favor de la mercantilització del coneixement. Així mateix, s'esperaria com a resultat, diferents qüestionaments que es podrien descriure segons el pensament polític pedagògic de Paulo Freire, en el qual es destaquen principis i categories al voltant de l'educació alliberadora com a resposta a la pràctica bancària de l'educació, la importància del paper que assumeix el docent/formador com a militant polític i l'acte d'estudiar com a acte d'humilitat i rebel·lia.

Per a aprofundir sobre cadascuna de les sessions, sobre els seus objectius, contingut, temporització, metodologia, conclusions i bibliografia, hem elaborat aquesta guia didàctica sobre la base de les idees i propostes aportades per part de cadascuna de les persones -tant d'alumnat com ponents- que van formar part de la formació, a través dels formats que disposarem per a això:

- Fitxa de metodologia per a cada ponent.
- Ressenya de cada sessió.
- Enquestes d'avaluació.
- Enregistraments de les sessions en línia.
- Presentació de diapositives aportades pels ponents.
- Bibliografia, vídeos i altre material de suport en les sessions.



SESSIÓ 1: INTRODUCCIÓ A L'AGENDA 2030 I EL CONCEPTE DE DESENVOLUPAMENT

SESSIÓ 1:

INTRODUCCIÓ A L'AGENDA 2030 I EL CONCEPTE DE DESENVOLUPAMENT



Ponents:

Andrés Piqueras. Professor de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat Jaume I. Membre de l'Observatori Internacional de la Crisi.

Tani Alexandra Aparicio Vásquez. Màster en Drets Humans Pau i Desenvolupament Sostenible i Doctoranda en el Programa de Sostenibilitat i Pau en l'Era Post Global del departament de Filosofia del Dret de la Universitat de València (Espanya). Activista de drets humans i investigadora.



Objectius:

GENERALS

Conèixer el context del marc internacional de referència en desenvolupament fixat per les Nacions Unides i mantindre un enfocament crític dels Drets Humans i de l'Agenda 2030, i aprofundir en la importància d'incloure visions del sud en l'agenda internacional de manera que es garantisca realment una cobertura universal de les necessitats de les persones des d'un enfocament diferencial i interseccional.

Contextualitzar la mirada crítica dels objectius de desenvolupament sostenible, per a comprendre el perquè de la desigualtat a nivell mundial.

ESPECÍFICS

Conèixer l'origen, concepte i les dimensions del desenvolupament sostenible per a reflexionar sobre els interessos i les influències sobre les quals es crea el paradigma de les Nacions Unides des del seu origen fins a l'actualitat, i si això es correspon amb allò social, ambiental i econòmic, o contrasta amb la realitat sociopolítica actual causada pels impactes del capitalisme sobre els drets humans de les persones del Sud Global.

Conèixer opcions alternatives com els Objectius del Bon Viure que han sorgit des de comunitats del Sud Global enfront dels Objectius de Desenvolupament Sostenible.

Introduir, la història del sistema mundial com també de la colonització, la cooperació, les polítiques de desenvolupament i l'antidesenvolupament amb la finalitat de realitzar una anàlisi del funcionament de la societat i generar resposta al perquè de la desigualtat.



Temporalització de la Sessió

Primera part d'introducció al desenvolupament sostenible. 45 minuts:

- 10 min: Origen, concepte i dimensions del desenvolupament sostenible.
- 20 min: Agenda 2030: origen, evolució i desenvolupament dels objectius i metes.
- 15 min: Interpretació i aplicació. Enfocaments alternatius, enfocament basat en drets humans. Objectius del Bon Viure.

Segona part sobre el sistema econòmic mundial. 3 hores:

- 2 hores: Història del sistema mundial, la colonització, la «cooperació», polítiques de desenvolupament i d'antidesenvolupament.
- 1 hora: Diàleg i intercanvi d'idees.



Metodologia

Primera part

Es tracta d'una introducció prèvia al debat sobre la crisi del sistema econòmic actual i les seues repercussions en les migracions, guerres i el desenvolupament sostenible com a paradigma de les Nacions Unides.

Es desenvolupa una ponència de 45 minuts, la qual s'imparteix des d'un enfocament crític, ja que es pretén que els qui participen ho facen des d'una postura emancipadora i realitzen un procés de reflexió i anàlisi sobre la societat en què es troben implicats i la possibilitat de canvis que són capços de generar.

Aquesta intervenció, com a inici d'una formació més àmplia, està pensada des d'un enfocament d'educació transformadora perquè irromp en el mètode d'ensenyament clàssic europeu a favor de la mercantilització del coneixement. Així mateix, s'espera com a resultat que es generen diferents qüestionaments i inquietuds sobre el tema des de l'alumnat, que es podrien descriure segons el pensament polític pedagògic de Paulo Freire, com una educació alliberadora, donant la importància a la relació docent-alumne. Relació on els dos executen un paper de militant polític en el qual es comprén l'acte d'estudiar i pensar com a acte d'humilitat i rebel·lia.

Segona part:

La metodologia emprada per a la segona part de la sessió consisteix en una classe de 2 hores, que ajudarà a contextualitzar des d'una visió crítica el funcionament de l'era global i l'anàlisi dels conceptes com ara desenvolupament, cooperació, entre d'altres, que són emprats per a protegir el sistema econòmic capitalista.

Després de la ponència teòrica, s'obrirà l'espai per a emprar un diàleg interactiu, on es puguin resoldre preguntes i dubtes, com també aportar des dels diferents coneixements de l'alumnat per a desconstruir el pensament hegemònic.



Continguts:

Primera part: Objectius de Desenvolupament Sostenible

- Origen, concepte i dimensions del desenvolupament sostenible
- L'Agenda 2030: Origen, evolució i desenvolupament dels objectius i metes.
- Els Objectius del Bon Viure. Una proposta alternativa als Objectius de Desenvolupament Sostenible.

Segona part: Crítiques als Objectius de Desenvolupament Sostenible

- Història del sistema mundial
- Història de la colonització.
- Història de la cooperació
- Polítiques de desenvolupament i de l'antidesenvolupament .



Materials utilitzats en la sessió:

Ordinador amb PowerPoint.

Projector per a presentació pedagògica.

Fulles en blanc, bolígrafs.



Fonts bibliogràfiques:

Collado, Javier; (2016) «*Els objectius de desenvolupament sostenible: una cruïlla paradigmàtica de la societat globalitzada*». Cuadernos de Filosofía Latinoamericana / ISSN 0120-8462 / Vol. 37 / No. 115 / pp. 149-175

Piqueras, Andrés; (2008) «*De la colonització al desenvolupament, del paral·lel esdevindre del sistema mundial, la desigualtat, el desenvolupament i la cooperació. Desenvolupament i cooperació: una anàlisi crítica*». Valencia. Editorial Tirant Lo Blanch. 2008. ISBN 9788498762556. Científic

Videografia i enllaços web

Revista Iberoamericana de Estudios de Desarrollo; Iberoamerican Journal of Development Studies, ISSN-e 2254-2035, Vol. 8, Núm. 1, 2019 (Exemplar dedicat a: Good Living Goals: An alternative proposal to the Sustainable Development Goals / Els Objectius del Bon Viure com a proposta alternativa als Objectius del Desenvolupament Sostenible), pp. 6-57.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6933773>

Agenda 2030, en la qual es pot fer seguiment d'informes, notícies i accions: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/development-agenda/>

Resolució de l'Assemblea General del 25 de setembre de 2015 «Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible», PNUD:

<https://undocs.org/es/a/res/70/1>

Cartilla sobre els ODS: «Agenda 2030, Objectius de Desenvolupament Sostenible», anàlisi d'Andrea Costafreda, professora de Relacions Internacionals, Blanquerna-Universitat Ramon Llull dins de «L'agenda global de desenvolupament sostenible»:

https://www.cidob.org/publicaciones/serie_de_publicacion/notes_internacionales_cidob/n_143_con_la_agenda_global_de_desarrollo_sostenible_se_dibuja_un_mejor_horizonte_para_el_2030

Documental «La memòria del saqueig»

Pel·lícula «L'any que vivim perillosament»

Conclusions de la sessió:

El model de desenvolupament Sostenible com a concepte i com a paradigma de les Nacions Unides, troba el seu origen en el debat entre diferents elits polítiques i econòmiques que finalment estableixen els eixos centrals i el llenguatge del que hui dia componen l'agenda internacional. Si bé en la seua construcció han participat diferents col·lectius de la societat civil, això no ha garantit que les bases neoliberals que marquen el desenvolupament siguin qüestionades des d'un enfocament crític i social.

Dividir la globalitat entre una part desenvolupada i una altra subdesenvolupada ha de ser un sistema posat a desconstrucció. Fenòmens com la migració, la pauperització del treball i de la salut pública, el canvi climàtic, entre d'altres, són un clar advertiment que aquestes són situacions d'ordre global i estructural, és a dir, que poden canviar únicament si són abordades des de la corresponsabilitat dels Estats de protegir els drets humans de totes les persones. És clau que els Estats històricament colonitzadors i opressors, així com la ciutadania, reconeguen el seu paper en la història que ha portat a l'empobriment dels països que hui dia pateixen les conseqüències de la desigualtat extrema sobre els seus cossos i els seus territoris.

S'evidencia la necessitat d'invertir i promoure en la investigació els diferents àmbits de les Epistemologies del Sud i de posar en el centre de qualsevol agenda global l'enfocament basat en drets humans, des del qual siguin qüestionats els models econòmics i polítics actuals que han perpetuat i legitimat pràctiques discriminatòries i distribucions injustes de poder.

És important posar en el centre del debat els índexs de desigualtat que s'han disparat i transformat en els últims anys, també cal qüestionar les economies emergents i realitzar una anàlisi sobre els nous països de renda mitjana que han augmentat el seu PIB però no han demostrat que la lluita contra la pobresa estiga entre les seues prioritats. El debat sobre la mobilització de recursos interns, sobre la fiscalitat dels països de renda mitjana, i el conflicte distributiu formen hui desafiaments que han de ser abordats.

És important que les universitats tant del Nord com del Sud Global reivindiquen els coneixements i els sabers històricament invisibilitzats, com ho són les Epistemologies del Sud. En aquest exercici, és important respectar la manera en la qual s'aborden aquests coneixements, és a dir, cuidant que el Sud no es convertisca novament en un objecte d'estudi subaltern, sinó tot el contrari, des de la globalitat han de ser creats i defensats nous espais d'investigació acció participativa on les societats del Sud eleven cap al públic les seues pròpies lluites i sabers.



SESSIÓ 2: DRET A LA MIGRACIÓ I MOBILITAT

SESSIÓ 2: DRET A LA MIGRACIÓ I MOBILITAT



Ponents:

Helena Maleno. Investigadora especialista en Migracions i Tràfic d'Éssers humans. Periodista, escriptora. Fundadora del Col·lectiu Caminant Fronteres.

Daura Aguirre. Defensora del respecte als drets de les persones en Mobilitat Humana. Fundadora de l'Associació Rumiñahui. Exassembleista equatoriana per Europa, Àsia i Oceania.

Beatriz Suárez. Experta en participació i migracions. Investigadora de l'informe «Una vida derroçant fronteres. Dones negre-africanes i drets humans a Andalusia».

Blessing Ulefe. Dona Activista Negre-africana i participant de l'informe «Una vida derroçant fronteres. Dones negroafricanes i drets humans a Andalusia».

Lamar Bailey. Dona activista afropanamenya i migrant. Integrant del Col·lectiu Uhuru.



Objectius:

GENERAL

Contextualitzar la defensa dels drets humans en les fronteres i les apostes polítiques i jurídiques des de la societat civil en el reconeixement dels seus drets com a subjectes polítics quan es migra.

ESPECÍFICS

Comprendre la construcció de la guerra de fronteres i com afecta a la construcció de l'alteritat negativa dels migrants, així com desmuntar aquest discurs hegemònic per a anar cap a un relat de defensa de la vida i de la dignitat humana.

Visibilitzar la reivindicació de la població migrant equatoriana en l'exercici dels seus drets polítics i la conquesta en la legislació internacional en matèria de migracions i mobilitat.

Visibilitzar la major violència institucional cap a la migració negroafricana i distingir la doble violència institucional que pateixen les dones negroafricanes en l'accés al mecanisme per a la migració regular.



Temporalització de la sessió:

Conferència (primera part) sobre les necropolítiques migratòries. 1 hora:

- 15 min: Contextualitzar les eines de la necropolítica.
- 15 min: Ressenyar estratègies.
- 15 min: Desenvolupar les eines de protecció col·lectiva.
- 15 min: Intercanvi amb les persones participants.

Conferència (segona part) sobre un exemple de bones pràctiques institucionals sobre la migració. 35 minuts:

- 17 min: Experiència com a dona migrant.
- 17 min: Impuls de la Llei Orgànica de Mobilitat Humana per a la Millora de les Persones Migrants a l'Equador, una participació política partidària.

Presentació de l'Informe Una vida derrocant fronteres. Dones negroafricanes i drets humans a Andalusia. 20 minuts:

- 10 min: Origen de l'informe i perquè versa sobre dones negroafricanes migrants.
- 10 min: Presentació de resultats de l'informe en la protecció dels Drets Humans.

Xarrada amb dues dones activistes afro sobre la seua experiència, com a dones migrants negres en diferents territoris estatals. 20 minuts:

- 10 min: Relat com a dona negroafricana a Andalusia.
- 10 min: Experiència com a dona afro en la Comunitat Valenciana.



Metodologia:

La metodologia de la sessió es va desenvolupar en dues parts. La primera part una conferència amb dos ponents: la primera d'elles se següent amb materials per a desenvolupar cadascun dels conceptes aplicats. De la mateixa manera la segona ponent exposa el seu tema amb materials de suport i un relat des de la seua experiència.

La segona part de la sessió es dona a manera de xarrada entre activistes afro en dos territoris, Andalusia i la Comunitat Valenciana, en les quals l'objectiu és relatar l'experiència migratòria, encarnada per elles. Per a contextualitzar es presenten els resultats de l'informe *Una vida derrocant fronteres. Dones negroafricanes i drets humans a Andalusia*, del qual una de les activistes forma part com a investigadora.



Continguts:

Conferència:

- Desenvolupament de les claus d'intervenció de la necropolítica respecte a les col·lectivitats migrants.
- Desenvolupament de les estratègies de resistència i defensa de la vida en les fronteres.
- La protecció col·lectiva com a resposta als atacs que pateixen les persones migrants quan lluiten contra la necropolítica.
- La societat civil equatoriana organitzada per la conquesta dels seus drets polítics a Espanya i l'Equador.
- Després de la conquesta per les bones pràctiques a nivell de legislació internacional en matèria de migracions i mobilitat, es dona l'elaboració de la llei orgànica de mobilitat humana a l'Equador, relat de l'activista.

Ponència informe:

- Migració i vies per a la regularització: requisits impossibles.
- Migrar quan s'és dona negre-africana.
- Les restriccions de l'accés per vies legals des de l'Àfrica negra particularitzat en les dones negre-africanes que han d'accedir per vies irregulars.



Materials utilitzats en la sessió:

Aquesta sessió va ser realitzada mitjançant la plataforma Zoom a causa de la pandèmia, per la qual cosa és important comptar amb connexió a internet, imatges o vídeos de suport, així com intentar ser dinàmiques en la narrativa i animar a la participació entre les persones presents virtualment.

Seria ideal realitzar la sessió de manera presencial per a afavorir la dinamització de l'espai i l'intercanvi d'impressions d'una manera més personal.

PowerPoints realitzats per les ponents, relats, imatges.



Fonts bibliogràfiques:

Del Grande, Gabriele; *Mamadou va a morir*, Ed. Del Oriente y del Mediterráneo, Madrid 2009.

García, Yeison; *Dret d'admissió*, Ed. La Imprenta, Valencia, 2021.

Mbembe, Achille; *Necropolitique*, Ed. Melusina, Tenerife, 2011.

Mbomio, Lucía; *Filla del camí*, Ed. Grijalbo, Barcelona 2019.

Videografia

<https://www.tni.org/es/tema/guerras-de-frontera>

<https://www.tni.org/es/externalizarlaopresion>

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/alzando-voces>

<https://www.womenslinkworldwide.org/files/3028/madres-en-las-redes-de-trata.pdf>

<https://www.womenslinkworldwide.org/files/1110/atrapadas-en-europa-donde-esta-la-dignidad.pdf>

<https://www.womenslinkworldwide.org/files/1355/la-trata-de-mujeres-y-ninas-nigerianas.pdf>

https://spd.peacebrigades.org/sites/seguridadparadefender.org/files/2013tejidosproteccion_colectivoansur.pdf

<https://www.awid.org/es/publicaciones/nuestro-derecho-la-seguridad-la-proteccion-integral-desde-la-mirada-de-las-mujeres>

Instagram:

- Luciambomio
- Alcemos_lavoz_africanos
- Yeison.f.garcialopez
- Regularización



Conclusions de la sessió:

Les fronteres per a les dones no són només el lloc o línia territorial d'encreuament, també són aquelles que s'imposen en espais públics o privats, en la participació i exercici dels seus drets humans. És per això que la migració per a les dones és un camí de riscos en què la dignitat humana es veu impactada per les llances del patriarcat, on s'invisibilitza o victimitza el cos de la dona per a usar-lo en les polítiques de compassió, usades per a netejar els discursos de discriminació i de creació de l'alteritat negativa.

És necessari que, per a visibilitzar a les dones migrants, es comence a desconstruir el coneixement netament acadèmicista. Cal rescatar les experiències i sabers de les dones migrants, perquè són processos i sabers polítics. Això permet que es reconeguen les violències cap als drets humans en la migració, però també que s'advoque per un restabliment d'aquests. Així mateix, és necessari reconèixer la reivindicació d'aquests drets des de l'organització i estructures de resistències de les dones migrants en les fronteres, així com la cultura migratòria que es genera a partir de principis com la solidaritat, sororitat i revolució cap a una vida digna.

Es pot identificar que el control del moviment és un gran negoci del nostre segle, perquè no es té dret a migrar, però, sí que es desplaça forçosament del territori per part de les grans empreses europees o de potències imperants en aquest. Aquest desplaçament s'acompanya també per l'aparell militar de l'Estat que juga com a autoritat privada a favor dels interessos del capital i se situa d'igual manera en els camins migratoris, incrementant la violència cap a les dones i en general de la població migrant.

El pacte migratori europeu amb l'externalització de fronteres ha conduït uns certs països fronterers amb Europa a comptar en el seu ordenament jurídic amb dispositius legislatius, com a lleis d'estrangeria, que són contraris als seus propis sistemes culturals, com el dret natural a migrar, i penalitzar així a aquells que vulguen eixir del país.

S'evidencia que per a conquistar drets polítics tant fora com dins dels nostres països d'origen, l'organització popular i la col·lectivitat és una eina clau. Atès que en contextos com els que ha viscut l'Equador i alguns països africans, els interessos del capital aconsegueixen decidir els qui compten amb drets bàsics, com a salut, educació, habitatge, vellesa digna, migració amb dignitat humana, entre d'altres. La resistència com a segona clau permet reconèixer les violències institucionals i lluitar per alliberar-se d'elles.

Finalment, la migració per a les dones negroafricanes cap a qualsevol país d'Europa, compta amb barreres que els impedeixen una migració per vies regulars, perquè les lleis d'estrangeria indiquen que per a concedir visats per estudis o treball és necessari complir amb requisits de caràcter econòmic, impossibles de reunir per a moltes dones del sud. És per això que la migració de manera irregular es té com l'única opció per a exercir el seu dret a la lliure circulació, la qual cosa implica que aquestes dones s'exposen més a la violència estructural dels estats.



SESSIÓ 3: DESIGUALTAT DE GÈNERE A ESPANYA

SESSIÓ 3: DESIGUALTAT DE GÈNERE A ESPANYA



Ponents:

Úrsula Santa Cruz. Psicòloga de l'Associació Sembrar: Incidència per a la transformació social. Especialitzada en les violències cap a les dones, especialment migrades, des d'una perspectiva interseccional. Feminista descolonial, forma part d'entitats antiracistes a la ciutat de Barcelona.

Edith Espínola. Activista pels drets de les persones migrants i de les treballadores de la llar. Portaveu de la campanya #RegularizacionYa i militant del col·lectiu Servei Domèstic Actiu (SEDOAC).

Nadia Azougagh. Educadora Social, Màster en Estudis i Intervenció Social en Immigració, Desenvolupament i Grups Vulnerables. Activista pels drets humans, especialment pels drets de les dones treballadores agrícoles migrants que són sotmeses a explotació laboral en els camps d'Andalusia.

Nora El Hadramy. Treballadora agrícola i activista pels drets de les treballadores agrícoles migrants a Almeria.

Cecilia López Benítez. D'origen argentí, és activista pels drets de les dones i integrant del col·lectiu Feminisme pels Drets Humans.



Objectius:

GENERAL

Promoure la reflexió des d'un enfocament interseccional sobre la situació de desigualtat institucional i social de les dones migrants agreujada per la pandèmia i com l'Agenda 2030 pot (o no) ser una eina de millora.

ESPECÍFICS

Analitzar els factors que causen la desigualtat institucional i social de les dones migrants per a accedir al mercat laboral espanyol.

Conèixer la situació de les treballadores de llar i les cures i de les treballadores agrícoles, en relació amb les vulneracions dels seus drets humans, especialment, el seu dret al treball i a migrar dignament.

Conèixer els processos d'associació i activisme des de les xarxes conformades per les dones migrants, així com l'impacte de les campanyes que han llançat i els desafiaments actuals en matèria de la protecció i garantia dels seus drets.

Temporalització de la sessió:

Sessió teòrica sobre la desigualtat en l'accés al treball de les dones migrants. 1 hora.

- 5 min: Presentació de la sessió en el marc de les formacions i introducció del contingut a tractar.
- 10 min: Igualtat de gènere. Gènere com a enfocament i perspectiva.
- 10 min: Migració i gènere, opressions sistemàtiques en el procés migratori de les dones a Espanya.
- 10 min: Interseccionalitat com a perspectiva d'anàlisi. Origen i concepte. Alguns exemples.
- 5 min: Contextualització de les migracions: estadístiques, violències des de la llei d'estrangeria i precarització del dret al treball.
- 10 min: Vulneracions de drets humans en el procés migratori i dificultat d'accés als mecanismes que els garanteixen. Anàlisi de les desigualtats.
- 10 min: Agenda 2030 i ODS 5: igualtat de gènere: l'Agenda 2030 dels ODS com a possible eina per a fer efectius els drets, i que inclou la igualtat de gènere.

Xarrada col·loqui des de la visió i experiència de les pròpies dones migrants. 1 hora i 30 minuts.

- 10 min: Situació de les dones migrants treballadores de la llar i les cures, previs a la pandèmia.
- 10 min: Situació de les dones migrants en el camp andalús.
- 10 min: Suport a la situació de desigualtat de les dones migrants des de l'associacionisme. Exemple del feminisme pels drets humans.
- 20 min: (5 min cada ponent) Afeccions durant la pandèmia al sector laboral. Reivindicacions i suports.
- 16 min: (4 min cada ponent) Oportunitats sorgides durant la pandèmia.
- 30 min: Diàleg de preguntes i respostes amb l'alumnat participant.



Metodologia:

La sessió va constar de dues parts, la primera part es va dissenyar sota el format de ponència teòrica amb l'objectiu d'introduir seqüencialment els conceptes clau que permetrien comprendre diversos casos o situacions perquè els qui van participar feren l'exercici de visualitzar com operen els sistemes d'opressió en la vida de les dones migrants.

La segona part es va realitzar a manera de col·loqui, és a dir, diverses rondes de preguntes cap a

les participants que permetien exemplificar de manera pràctica i des de fonts primàries les diverses situacions, dificultats i vivències de la quotidianitat de les dones migrants treballadores tant en el sector agrícola, com en el de les cures i la llar.

Es va finalitzar amb una ronda d'inquietuds, comentaris i preguntes des de l'alumnat cap a les ponents que van participar en la primera i en la segona part de la sessió.

Preguntes guia realitzades a les ponents de la segona part:

- Com la pandèmia ha afectat la situació de les dones migrants que treballen en el sector de la llar i les cures i en el camp?
- Què s'ha exigint a l'Estat espanyol per part dels diversos moviments i quina resposta s'ha rebut?
- S'ha rebut suport des de mitjans de comunicació, associacions o població en general per a la visibilització?
- S'han detectat oportunitats per a la visibilització de les lluites i les exigències que s'han manifestat?



Continguts:

Sessió teòrica sobre la desigualtat en l'accés al treball de les dones migrants.

- Gènere com a enfocament i perspectiva.
- Migració i gènere, opressions sistemàtiques en el procés migratori de les dones a Espanya. Anàlisi de demandes, necessitats i violències exercides.
- Interseccionalitat com a perspectiva d'anàlisi: Origen, concepte. Alguns exemples.
- Contextualització de les migracions: estadístiques, violències des de la llei d'estrangeria i precarització del dret al treball. Aportacions d'«altres» feminismes enfront de la matriu colonial de poder: negre, comunitari, descolonial, postcolonial.
- Vulneracions de drets humans en el procés migratori i dificultat d'accés als mecanismes garants. Anàlisi de les desigualtats, especial atenció a casos de dones migrants en situació administrativa irregular i el dret al treball.
- Agenda 2030 i ODS 5: igualtat de gènere. Metes per aconseguir, compromisos, accions i mitjans d'implementació per part dels Estats. Anàlisi crítica del seu abast i situació actual.

Col·loqui des de la visió i experiència de les pròpies dones migrants.

- Contextualització de la situació de les dones migrants treballadores de la llar i les cures prèvies a la pandèmia.
- Introducció sobre la situació de les dones migrants en el camp andalús.

- Procés de conformació del col·lectiu «Feminisme pels DDHH».
- Reflexions sobre com afecten les desigualtats en el mercat laboral a les persones dels diferents orígens i identitats sexuals que conformen el col·lectiu.



Materials utilitzats en la sessió:

Aquesta sessió va ser realitzada mitjançant la plataforma Zoom a causa de la pandèmia, per la qual cosa és important comptar amb connexió a internet, imatges o vídeos de suport, així com intentar ser dinàmiques en la narrativa i animar a la participació entre les persones presents virtualment.

Seria ideal realitzar la sessió de manera presencial per a afavorir la dinamització de l'espai i l'intercanvi d'impressions d'una manera més personal.

PowerPoint realitzat per les ponents, relats i imatges.



Fonts bibliogràfiques

Action Aid, *Qui es preocupa pel futur: finançar serveis públics amb perspectiva de gènere*.

Disponible en: <https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/quien-se-preocupa-por-el-futuro-financiar-servicios-publicos-con-perspectiva-de-genero>

Coly, Sylvie Elisa, Diagne, Amina, Ulefe, Blessing, Simel, Papa., *Dones negroafricanes i Drets Humans a Andalusia.*, Ed. Aliança per la Solidaritat, Espanya, 2020. Disponible en:

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/mujeres-negroafricanas-y-derechos-humanos-en-andalucia>

Crenshaw, Kimberlé: *Cartografiant els marges: interseccionalitat, polítiques identitàries i violències contra les dones de color*. (1989)

<http://www.uncuyo.edu.ar/transparencia/upload/crenshaw-kimberle-cartografiando-los-margenes-1.pdf>

Defensoria del poble (2019): *La contribució de la immigració a l'economia espanyola*.

Informe anual 2019. Volum 2. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2020/05/ii_estudios_documentos_de_trabajo_2019.pdf

Díaz, Magdalena; Elizalde, Begoña: *VIII Informe Foessa. Document de treball 1.6:*

Anàlisi sobre desigualtats de gènere en la societat actual. Fundació Foessa (2019)

<https://www.foessa.es/main-files/uploads/sites/16/2019/05/1.6.pdf>

Federació de dones progressistes (2020): *Investigació dona immigrant i tasques de la llar: situació actual, reptes i propostes*. Madrid. <https://fmujeresprogresistas.org/wp-content/uploads/2020/12/estudio-mujer-inmigrante-y-empleo-de-hogar-fmp-2020.pdf>

La Dula; Acuña, Josseline; Flores, Jonathan; Bueno, Laura; Fernández Morena, Laura; *Dones migrants com a subjectes polítics al País Valencià: Creant estratègies enfront de les violències*, Ed. Aliança per la Solidaritat, Espanya, 2018. Disponible en:

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/mujeres-migrantes-sujetos-politicos>

Xarxa Acull: *Dones migrants en situació irregular a Espanya* (2019)

https://redacoge.org/wp-content/uploads/2020/11/mujeres-migrantes_final-digital-1-1.pdf

<https://www.lavanguardia.com/economia/20210214/6246258/trabajadoras-inmigrantes-perdedoras-crisis-covid-coronavirus.html>

Videografia:

Documental *Vides invisibles: dones migrants sota el plàstic*.

<https://www.youtube.com/watch?v=b7cx2porexo>



Conclusions de la sessió:

En finalitzar la sessió, les participants van plantejar preguntes i reflexions en relació amb els continguts desenvolupats, específicament entorn de l'efectivitat dels ODS, tenint en compte que només tenen una perspectiva de gènere generalista de les realitats de les dones migrants i que la seua implementació en les polítiques estatals, autonòmiques i locals, no tenen en compte les violències institucionals i el racisme estructural.

El gènere com a perspectiva en relació amb les migracions ha ajudat a entendre el paper de les dones en aquest procés i permet veure els seus motius migratoris. També permet comprendre els processos, dificultats i reptes que travessen les dones migrants des de l'eixida del país d'origen fins a l'arribada al país de destinació.

La interseccionalitat defineix els diferents eixos d'opressió que operen sobre la vida de les dones a més del gènere, com són la classe, la raça o la seua sexualitat. Es reconeix així que aquestes categories creen desigualtats discriminatòries entre les dones, que situen a unes en situacions de poder i privilegi enfront d'unes altres.

És important reconèixer que el racisme institucional està compost per diferents barreres, violències i vulneracions de drets humans de les persones migrants. Entre els drets que es vulneren amb més freqüència es troben el dret al treball, a la ciutadania i a la participació política, a un habitatge digne, a la salut, a la família, a l'educació, a l'oci i al descans, a la justícia.

Destaca com la situació de vulnerabilitat de les dones migrants treballadores de la llar i de les cures s'ha vist augmentada durant la pandèmia del COVID-19; perquè, encara que són personal essencial per a la cura de la societat, no han rebut el suport sanitari ni socioeconòmic corresponent.

Les dones migrants treballadores de la llar i de les cures denuncien la falta de reconeixement dels seus drets. Reclamen la seua incorporació al règim general de la seguretat social i la ratificació del conveni 189 de la OIT, la qual cosa fins a hui és un compromís incomplert del govern per a l'actual legislatura.

Moltes dones migrants treballadores agrícoles a Espanya són víctimes d'explotació laboral en treballar llarguíssimes jornades sota condicions que no són humanes. A més, el seu estatus migratori les situa en posicions de desigualtat que són aprofitades pels seus ocupadors per a exercir violència laboral sobre elles i en algunes ocasions violència sexual, física i psicològica.



SESSIÓ 4: JUSTÍCIA I DRETS AMBIENTALS

SESSIÓ 4: JUSTÍCIA I DRETS AMBIENTALS



Ponents:

Cristina Millán Sánchez-Grande. Delegada d'Aliança per la Solidaritat a la Comunitat Valenciana.

Tani Alexandra Aparicio Vásquez. Màster en Drets Humans Pau i Desenvolupament Sostenible i Doctoranda en el Programa de Sostenibilitat i Pau en l'Era Post Global del departament de Filosofia del Dret de la Universitat de València (Espanya).

Paula Jiménez Argumosa. Sociòloga feminista i investigadora, especialitzada en ecologia política i drets humans.

Vidalina Morales. Lideresa social, defensora dels drets humans i del territori contra la mineria El Dorado a El Salvador, presidenta de l'ADES Santa Marta.

Ana Rutíia Ical. Defensora de Drets Humans i del territori, promotora del recurs d'empara davant la Cort Suprema de Justícia per a detindre el complex hidroelèctric RENACE en el Riu Cahabón, exdelegada de la defensoria de la dona indígena en Alta Verapaz, professora de Drets Humans en la Universitat Rafael Landívar.



Objectius:

GENERALS

Contextualitzar la situació de degradació ambiental i la vulneració de drets socioambientals i polítics que enfronten les comunitats del Sud Global pel canvi climàtic i les intervencions empresarials en els territoris.

ESPECÍFICS

Visibilitzar la situació de vulnerabilitat davant el canvi climàtic en la qual es troben les comunitats rurals del Sud Global.

Visibilitzar la interdependència Nord-Sud en els conflictes socioambientals i reflexionar sobre el model de desenvolupament que predomina a nivell global.

Explicar la complexitat de la violència política i promoure la reflexió sobre la fonamental agència de les dones en la defensa del medi ambient i els DDHH.

Visibilitzar les lluites i resistències en els territoris i pobles ancestrals de Mesoamèrica respecte als conflictes socioambientals causats per l'extractivisme.

Temporalització de la Sessió

Ponència teòrica- pràctica: 70 minuts:

- 15 min: Presentació sobre la importància del suport i visibilització de les defensores de drets i del territori.
- 10 min: Presentació de l'informe Guia de bones pràctiques d'inversions responsables al Sud Global.
- 10 min: Introducció del sistema socioeconòmic actual.
- 10 min: Descripció de la situació actual de degradació ambiental.
- 5 min: Per a posar en valor l'epistemologia social constructivista en la creació del coneixement sobre els riscos ambientals.
- 10 min: Descripció de dos casos de resistències socioambientals.
- 10 min: Descripció de la violència política i el fonamental paper de les dones en la defensa del medi ambient i els DDHH.

Xarrada: 80 minuts:

- 25 minuts. Xarrada sobre les resistències de la societat civil del Salvador enfront de les polítiques extractivistes en el territori de Santa Marta.
- 25 minuts. Xarrada sobre les resistències de la societat civil i organitzacions socials de Guatemala enfront de l'extractivisme de les multinacionals en territori d'Alta Verapaz.
- 30 minuts. Diàleg amb l'alumnat.



Metodologia:

Ponència teoricopràctica:

Metodologia teoricopràctica, que combina un marc teòric sobre els conflictes socioambientals i l'exemplificació de casos pràctics al sud (El Salvador, Hondures i Guatemala) i al nord global. D'aquesta manera, s'aborda la temàtica amb dades quantitatives i teories qualitatives, així com situacions concretes i aterrades.

Xarrada:

A través del relat i vivències de les líders, en els seus respectius territoris, es visibilitza la defensa de la vida i dels drets ambientals en països centreamericans.

Continguts:

Ponència teòrica-pràctica:

- La injustícia climàtica, que ens porta a reflexionar sobre la responsabilitat dels països del Nord Global en la reparació i mitigació del canvi climàtic.
- Crítiques al model econòmic i de desenvolupament neoclàssic.
- El potencial de les Epistemologies del Sud, des dels marges, en la problematització del conjunt de la socioeconomia.
- La violència política com a mecanisme fonamental per a promoure els interessos econòmics i polítics de corporacions i elits transnacionals.
- Posar en valor el lideratge protagonitzat per dones en la defensa del medi ambient i els drets humans a tot el món.

Xarrada:

- Context dels països de Guatemala i El Salvador.
- Les resistències en la defensa dels drets ambientals i humans des del sentipensar de les comunitats del Salvador i Guatemala.



Materials utilitzats en la sessió:

Aquesta sessió va ser realitzada mitjançant la plataforma Zoom per ocasió de la pandèmia, per la qual cosa és important comptar amb connexió a internet, imatges o vídeos de suport, així com intentar ser dinàmiques en la narrativa i animar a la participació entre les persones presents virtualment.

PowerPoint, amb enllaços, imatges i xicotets textos a manera de resum per a seguir la ponència, la paraula com a eina que relata el context.



Fonts bibliogràfiques:

DesTieRRRadas: Visibilitzant lluites i resistències de defensores de drets que afronten conflictes socioambientals a Guatemala i El Salvador.

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/destierradas>

Guia de bones pràctiques d'inversions responsables al Sud Global: Directrius per a la protecció dels drets humans i la sostenibilitat del planeta per part d'agents valencians i empreses sobre com aconseguir accions sense mal, protegir les vides humanes i la naturalesa.

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/guia-de-buenas-practicas-de-inversiones-responsables-en-el-sur-global>

Últim informe del Panell Intergovernamental d'Experts CC 2014 (IPCC per les seues sigles en anglés) https://archive.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/syr_ar5_final_full_es.pdf

Informe 2021 Honduras Migration: Climate change, violence & assistance
<https://dcid.sanford.duke.edu/wp-content/uploads/sites/7/2021/03/honduras-migration-policy-brief-final.pdf>

Videografia

Documental *DesTieRRRadas*.
<https://www.youtube.com/watch?v=6xa-fv87veo>

Vídeo de *les conseqüències de l'huracà ETA i les grans empreses extractivistes en Alta Verapaz*.
<https://www.youtube.com/watch?v=ddngncbddgo>

Vídeos de la campanya *Guardianes de l'Aigua i la Terra d'Aliança per la Solidaritat*:
<https://www.facebook.com/alianzaporlasolidaridad/videos/447112903184512>
<https://www.facebook.com/alianzaporlasolidaridad/videos/130710462264239>
<https://www.facebook.com/alianzaporlasolidaridad/videos/954736112001909>
<https://www.facebook.com/alianzaporlasolidaridad/videos/295275968892704>

Xarrades de la campanya *Guardianes de l'Aigua i la Terra d'Aliança per la Solidaritat*:

Criminalització dels pobles indígenes en la defensa de l'aigua enfront de grans empreses.
https://www.youtube.com/watch?v=o_9m-6mnd-a

Guardianes del territori enfront de grans empreses: lluites i resistències.
<https://www.youtube.com/watch?v=yz7qu0kro-o>



Conclusions de la sessió:

Ha sigut una sessió molt enriquidora, que ha aconseguit complementar teoria i pràctica des de diferents llocs del món al voltant de la defensa del medi ambient.

Compaginar reflexions des d'una ONG (amb aportacions de la campanya DestieRRRadas d'Aliança per la Solidaritat), l'acadèmia (amb l'anàlisi i les reflexions teoricopràctiques crítiques des de la sociologia) i finalment les defensores del Sud (amb experiències i reflexions de defensores socioambientals d'El Salvador i Guatemala) ha dotat a la sessió d'un abordatge holístic i transformador.

Reconèixer la importància de la defensa dels territoris en la protecció no sols de la sobirania del seu hàbitat sinó de la interdependència que existeix en tots els espais habitats en el globus, les accions que es generen al Nord global contra l'ambient o mare terra ens incumbeixen a totes. Perquè el canvi climàtic es genera en tota la terra, per això és necessari posar sobre la lupa les polítiques públiques sobre el medi ambient i el seu enfocament economicista dels diferents Estats per a lluitar contra la degradació del nostre espai i tindre així una vida equilibrada, com es pretén executar des dels diferents moviments socioambientals en el Sud Global.



SESSIÓ 5: DESCOLONITZACIÓ DEL CONEIXEMENT I LES LLUITES

SESSIÓ 5: DESCOLONITZACIÓ DEL CONEIXEMENT I LES LLUITES



Ponents

María Paula Meneses. Va nàixer a Moçambic, des d'on va partir cap a Rússia per a continuar la seua formació acadèmica i després als Estats Units, on va obtenir el seu Doctorat en la Universitat Rutgers. És la investigadora principal en el Centre d'Estudis Socials en la Universitat de Coïmbra, on també és la vicepresidenta de les activitats científiques. Les seues àrees d'investigació són la història política i la complexitat sociolegal del sud d'Àfrica.

Jaldía Abubakra. Activista hispanopalestina. Membre del Moviment de Dones Palestines Alkarama i fundadora de Masir Badil.

Esjaba Messaoud. Activista Sahrauí en l'associació ZEMMUR. Doble graduada en Dret i Ciències Polítiques i de l'Administració Pública de la Universitat de València. Nascuda en els campaments de refugiats sahrauís en Tinduf i criada al País Valencià des de molt xicoteta per problemes de salut. Pertany a ZEMMUR Associació de Sahrauís a València.



Objectius

GENERAL

Promoure un enfocament crític en relació amb els diversos qüestionaments sobre la concepció i la manera de donar sentit al món que es té des d'occident, entesa aquesta com una visió hegemònica i reflexionar sobre altres diferents mirades i versions de la realitat. Especialment, es vol posar en relleu les maneres d'interpretar el món per part dels pensaments africans i d'Abya Yala (Llatinoamèrica).

ESPECÍFICS

Introduir les Epistemologies del Sud i els etnocentrismes per a veure la necessitat de la colonització del coneixement.

Aprofundir en els debats sobre diferents sabers, especialment, sobre la nostra responsabilitat enfront d'una perspectiva global.

Analitzar els sentits polítics, ontològics i epistèmics del Sud Global, un sud que reclama la (re) emergència d'ontologies silenciades i l'«ocupació» de les epistemologies per sabers oprimits i subalternitzats.

Conèixer el context històric, la situació actual dels conflictes que se succeeixen en territori sahrauí i en territori palestí, així com el paper de les dones en ells.

Temporalització de la Sessió:

Introducció a les Epistemologies del Sud. 2 hores.

- 10 min: Presentació de la ponència en el marc de les formacions.
- 20 min: Usos polítics del coneixement científic i relació amb el projecte capitalista/colonial.
- 15 min: Contextualització del colonialisme com a violència epistèmica-ontològica i del pensament abismal.
- 15 min: Epistemologies del Sud: Què són i perquè són necessàries?
- 1 hora: Diàleg amb les persones participants.

Testimoniatges de dos moviments socials sobre el seu activisme des del Sud Global. 1 hora i 45 minuts

- 30 min: Situació de l'ocupació en Palestina. «30 anys després de la conferència de "Pau" de Madrid».
- 30 min: «Sàhara occidental: un camí de resistència cap a la independència».
- 45 min. Diàleg amb l'alumnat.



Metodologia:

La sessió va constar de dues parts, la primera es va dissenyar sota el format de ponència teòrica amb suport d'una presentació de diapositives, seguida de discussió col·lectiva amb les participants. Anterior a l'exposició s'havia posat a la disposició de les participants un text que aborda alguns dels temes tractats en l'exposició. Posteriorment es va realitzar un debat entorn de les preguntes fetes des de les participants, la qual cosa va permetre aprofundir diversos aspectes de l'exposició.

La segona part es va realitzar a manera de conversa i es va prendre com a punt de partida dos testimoniats breus de dues dones activistes de les lluites palestina i sahrauí. Es va finalitzar amb una ronda de preguntes i comentaris per part de l'alumnat.



Continguts:

Introducció a les Epistemologies del Sud.

- Qüestionament dels matisos i usos polítics del coneixement científic i la seua íntima relació amb el projecte capitalista/colonial.
- Contextualització del colonialisme com a violència epistèmica i ontològica (pensament abismal).
- Epistemologies del Sud: (re)aprendre des de la diversitat de coneixements presents en el

món per a expandir el sentit del Sud Global, sobre els significats i possibilitats de la sostenibilitat, desenvolupament i justícia cognitiva des del Sud.

Testimoniatsges de moviments socials centrats des del Sud Global

Ponència de Jaldía Abubakra, «30 anys després de la conferència de “Pau” de Madrid»

- Esdevindre històric de l'ocupació d'Israel a Palestina: Sionisme + Imperialisme + colonialisme = Israel.
- Explicació dels antecedents al pla de partició en el mapa segons la resolució 181: els Acords de Sykes-Picot (1916) i la Declaració Balfour (1917), arribada d'estrangers de religió jueva a Palestina (1920-1948), protestes palestines i repressió britànica (1929- 1939).
- Contextualització de la Nakba en 1948 i la Naksa en 1967, una segona catàstrofe en ser declarat Israel com a Estat sobre el territori Palestí.
- Evolució del conflicte en els anys 60 i 70 amb la població palestina organitzant-se per a alliberar i retornar a Palestina.
- Primera Intifada (1987), Conferència de Pau (1991) i Acords d'Oslo (1993).
- Situació actual d'apartheid.
- La Conferència de la Ruta Alternativa Palestina. Cap a un nou compromís revolucionari. Madrid-Espanya, octubre-novembre de 2021.

Ponència d'Esjaba Messaoud, «Sàhara occidental: un camí de resistència cap a la independència»

- Reflexió sobre la fustigació i els atemptats que pateixen les persones activistes de la independència del poble sahrauí.
- Explicació geogràfica del control pel Marroc i la defensa del territori des del Sàhara occidental pel Front Polisario i els moviments socials.
- Context històric i estat de la resistència en les zones ocupades, els campaments de refugi i la diàspora.
- Reflexions sobre el panorama actual.



Materials utilitzats en la sessió:

Aquesta sessió va ser realitzada de manera presencial en un saló ampli en el qual podia mantindre's la distància de seguretat sanitària concorde al context de pandèmia. Una de les ponents va participar de manera remota, a través de videotrucada, per la qual cosa va ser necessari un ordinador amb accés a internet i Zoom.

Dos de les ponents van estar de manera presencial i van ser necessaris uns micròfons, presentacions de PowerPoint , projector i ordinador.

Fonts bibliogràfiques

Allauca Llumiquina, Nelly; Martínez Galvis, Rita; Medina López, María Fernanda; Santos Campelo, Ana i Vañó Esteve, Carla (2020) *Lluites, resistències, reexistències i sentipensars a partir d'iniciatives populars i de participació de dones del Sud Global des de les Epistemologies del Sud i el feminisme descolonial*, Ed. Aliança per la Solidaritat, València-Espanya.

Disponible en: <https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/luchas-resistencias-re-existencias-y-sentipensares-a-partir-de-iniciativas-populares-y-de-participacion-de-mujeres-del-sur-global-desde-las-epistemologias-del-sur-y-el-feminismo-decolonial>

Bárbulo, Tomás (2021) *La història prohibida del Sàhara Espanyol*, Ed. Península, Barcelona.

Camacho, Ana et Al. (2016) *Sàhara Occidental. Quaranta anys construïnt resistència*, Ed Pregunta, Saragossa.

El-Monem El-Tahrawi, Abed; Osama, Albalaw; Shaqura, Mariam i Firyal, Thabet (2019) *Pla de preparació i resposta a la violència de gènere (VdG) en situacions d'emergència en la franja de Gaza: Anàlisi dels principals riscos, vulnerabilitats i capacitat per a respondre a desastres/emergències*, Ed. Aliança per la Solidaritat, València-Espanya.

Disponible en: <https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/preparacion-y-respuesta-a-la-violencia-de-genero-en-la-franja-de-gaza>

Gómez, Luz et Al.(2014) BDS per Palestina. *El boicot a l'ocupació i l'apartheid israelians*, Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, Madrid.

Martin, Susanna (2016) Gaza Amal. *Historietes de dones valentes en la franja de Gaza*, UNRWA, Euskadi.

Ojeda, Raquel et Al. (2016) *Sàhara occidental. 40 anys després*, Ed. Catarata, Madrid.

Santos, Boaventura de Sousa; Meneses, Maria Paula, (2020) *Introducció, Les Epistemologies del Sud: donar veu a la diversitat del Sud, en Coneixements nascuts en les lluites: construïnt les Epistemologies del Sud*. Madrid: Ed. Akal, 9-47.

Blogs

<https://blogs.publico.es/david-bollero/2021/05/19/traiciones-sahara/>

<https://especiales.publico.es/opinion/firma/juan-soroeta-liceras>

Pàgines d'Instagram :

@trecedenoviembre

@saharaculturaes

@Juventudactivasaharai

@LEJSEE

Videografia

Fills dels núvols, Javier Bardem <https://www.filmaffinity.com/es/film431073.html>

La Nakba i les Epistemologies del Sud
<https://www.youtube.com/watch?v=5vzddmgxxeq&authuser=0>

OCUPACIÓ S.A., de Mundubat : <https://www.mundubat.org/proyecto/ocupacion-s-a-documental/>

Província 53: Projecte de la fundació cultural de Podemos, l'Institut 25-M, subvencionat per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) <https://www.provincia53.com/#/>

SUKEINA, 4400 dies de nit <https://vimeo.com/196341282>



Conclusions de la sessió

És necessari desconstruir tots els productes del colonialisme encara que vinguen del Sud. El colonialisme és també violència epistèmica, per la qual cosa des de les Epistemologies del Sud no es busca canviar el poder (perquè el mateix poder seguiria dins del sistema hegemònic), sinó canviar la naturalesa del poder. No es busca un desenvolupament alternatiu, es busquen alternatives al desenvolupament, perquè el desenvolupament sostenible és una idea neoliberal d'entendre el món.

La Universitat no pot ni ha de produir el coneixement sola, ha de comptar amb les organitzacions i construir coneixement amb les persones i no sobre les persones. Les Ciències Socials van més lentes que les necessitats del món, a més, tenen por de dir coses que la gent no vol escoltar o puga tindre una «mala» repercussió.

No tot el que sorgeix del sud és descolonitzat encara que tinga reivindicacions, a vegades reproduceix violències, per exemple contra les dones.

Quan es parla de Palestina és important conèixer que no hi ha un enfrontament sinó una colonització per part d'Israel.



SESSIÓ 6: CAP A UNA EDUCACIÓ EMANCIPADORA

SESSIÓ 6: CAP A UNA EDUCACIÓ EMANCIPADORA



Ponents:

María Fernanda Medina. Enginyera Industrial, amb èmfasi en Organització, especialista en Pedagogia i Educació Ambiental. Màster en Cooperació al Desenvolupament. Certificada en Docència i Llibertat Religiosa. Investigadora, Art-ivista, cofundadora de BiblioCafé , tècnica de Serveis Socials i coordinadora del GT de Participació i Diversitat del Consell d'Immigració i Interculturalitat de l'Ajuntament de València.

Guillermo Palau. Expert en creativitat aplicada, innovació i gestió d'equips multidisciplinaris, amb més de vint anys d'experiència ajudant organitzacions i institucions públiques a enfrontar les transicions sociotecnològiques. Enginyer agrònom i professor en la UPV. Membre d'Enginy.



Objectius:

GENERAL

Contribuir a la promoció d'una ciutadania i joventut activa, global i crítica que lluiti i genere alternatives tant al Nord com al Sud per aconseguir una major justícia social, equitat i sostenibilitat.

ESPECÍFICS

Augmentar en la comunitat universitària valenciana el compromís i l'activisme amb els Drets Humans i el desenvolupament sostenible del Sud Global a través de la motivació per construir una educació institucional que ofereixi una proposta emancipadora, lliure, situada i transformadora.

Incentivar en l'alumnat universitari participant l'exercici del pensament crític i la capacitat de resiliència, en temps marcats per la gestió pandèmica, així com posar en valor l'ús de diversos vehicles, més enllà dels merament científicoacadèmics.



Temporalització de la Sessió: 4 hores

- 10 minuts: Salutació i benvinguda.
- 15 minuts: Iniciació sensorial - Una llima i mitja.
- 10 minuts: Cant i cànon.
- 15 minuts: El sentir - Oralitat i l'art de la paraula. Escripura interior i resiliència.
- 50 minuts: Des d'allò experiencial: Points of you: My story.
- 15 minuts: Break.
- 20 minuts: Art/moviment - Liceu Peripatètic- La universitat conscient.

- 1 hora 15 minuts: De la reflexió a l'acció – Lego Serious Play.
- 30 minuts: Cercle sentipensar. Assemblea dinàmica.



Metodologia:

La metodologia pròpia utilitzada, Caminant de la utopia a la truetopia, està basada en l'aprenentatge des de la reflexió a l'acció, per a articular el fet d'educar amb una fi autònoma i emancipadora. Per això, es plantegen exercicis pràctics, tant individuals com col·lectius, on discórrer sobre el tema en qüestió. En el nostre cas, educació superior: passat, present i futur.

Aquesta metodologia parteix de la base que ment i cor són el mateix i posa en valor la importància de l'art, de l'estimulació sensorial i del moviment en l'aprenentatge, així com d'allò lúdic, per a aconseguir transformacions vivencials. Aborda l'ésser des d'una dimensió fisicoespiritual entreteixida.

L'acció educativa que parteix de la comunitat, basada en una saviesa ancestral que totes portem dins i aprenem a reconèixer, afavoreix aquesta retrospecció i ens imbrica la trama d'aqueixos sabers passats amb l'ordit del pensament contemporani per a fer, d'aquesta mixtura, el teixit amb el qual vivim el nostre present i construïm el futur desitjat.

L'avaluació és contínua, individual com a acte-examinació i col·lectiva assembleària.

Cant

El cant ens permet respirar conscientment, estimula les nostres connexions neurotransmissores i activa l'hemisferi dret del nostre cervell.

A causa de l'alliberament d'endorfines, serotonina i oxitocina que experimentem, la creació musical grupal és una potent eina de cohesió social, ja que ens fa sentir més felices, obri la nostra ment i ens disposa per al canvi, per a cooperar i rebre el nou.

Aquestes hormones són les responsables de la nostra sensació de benestar, confiança, unió i sentiment de comunitat.

Escola Aristotèlica Peripatètica - Aprenentatge: art en moviment

Com tradueix el grec *peripatêtiko*: «els que passegen», «els que caminen», «els itinerants», es proposa una activitat dinàmica i inesperada.

La idea del moviment en el Liceu és maximitzar el nivell de comprensió, variar l'entorn de l'aula i traure'l del tedi. Moure i pensar alhora ens suposa remoure i repensar el temps, l'espai, el cos. Dona la possibilitat de sorpresa i d'atzar que construeixen noves creences. Si es mou, té vida. Si té vida és perquè es mou.

Així mateix, un Liceu propendeix per exercitar tant la ment com el cos, l'intel·lectual com el físic, el sentimental i el mesurable. Per això, proposa una ciència del coneixement que aborde la retòrica, la pràctica i la poètica. L'art com a mecanisme de cohesió entre els éssers humans. L'educació com el sentir, el fer i el pensar.

L'art de la paraula: Act of Listening Lab

Oralitat i la seua capacitat de construir, sanar, crear i donar llum.

- Les activitats se centraran en les experiències d'incertesa pandèmica viscudes pels participants i les expectatives i possibilitats que s'obrin en el futur si somiem amb una educació més justa i conscient.
- Lectura biogràfica i desenvolupament de l'acte d'escolta activa. La paraula com a univers de refugi i plataforma de resiliència.

Points of You

És una eina israelita de coaching creativa per a la inspiració. Consisteix en un paquet lúdic de fotografies que activa un vincle especial entre els temes i les paraules, les imatges i les preguntes, amb la finalitat que obtinguem nous punts de vista sobre la nostra manera de veure el món.

Tries 3 fotografies (una del passat, una del present i una altra del futur) i una paraula que contén la teua història sobre la teua experiència en l'educació.

En grups de 4-5 persones, el grup intenta endevinar quina és la teua història a través de les fotografies, imaginant possibles històries.

Es comparteix la història real, la que pretenem plasmar i no la imaginada pel públic.

Lego Serious Play

És una metodologia per a facilitar la transformació organitzacional, basada en l'ús de les peces de LEGO®, recuperant el joc en l'etapa adulta. Dissenyada per a desenvolupar competències que permeten innovar i millorar, mitjançant la creació d'un clima de confiança, l'accés a problemes no expressats, l'exploració de noves possibilitats i el gaudi del treball i la creació en equip.

Mitjançant les peces de LEGO, es construeixen històries al voltant de preguntes que plantegen els facilitadors. Sempre s'utilitzen 4 passos:

1. Pregunta del facilitador.
2. Construcció individual.
3. Posada en comú.
4. Reflexió conjunta.

Continguts:

Les línies temàtiques fonamentals del taller cap a una educació emancipadora són:

- L'educació com la cerca de camins cap a la llibertat.
- La llibertat entesa com el coneixement de la veritat.
- La veritat construïda en col·lectivitat i individualitat transformadora.
- La individualitat com a lloc d'enunciació manifest necessari per a collir un creixement col·lectiu.

A través de:

- Diàleg obert i conscient de les experiències dels participants en el marc de l'educació superior rebuda amb l'objectiu de plantejar-se una educació en la qual l'experiència teòrica dialogue amb la sensorial i immediata de la vida quotidiana.
- Reflexió col·laborativa sobre possibles escenaris futurs on s'integren la justícia epistèmica, justícia racial i justícia social amb epistemologies altres, dins de la universitat, cap a una pluriversitat.
- Entrellucar les idees de Paulo Freire sobre una alfabetització política i crítica per a llegir el món i lluitar contra el silenciament dels pobles. Així com les de Maria Montessori, Fals Borda o Rudolf Steiner, sobre una pedagogia cap a la llibertat.



Materials utilitzats en la sessió:

Sensorials per a establir ancestralitats i paral·lelismes:

Aromes
Veles aromàtiques
Aguayo
Manta Saragüell
Taula tallar
Ganivet
Llima valenciana
Llima colombiana (Lima)
Got

Artístiques

Cançons
Moviments
Lectures

Disposició de la sala

Cadires en cercle per a assemblea
Taules i cadires per a jugar amb les peces i les fotografies

Points of you

Fotografies molt variades i diverses.

Lego Serious Play

Peces de LEGO, taules i cadires.



Fonts bibliogràfiques

Freire, Paulo; *L'Educació com a pràctica de la llibertat*, Ed. Siglo XXI, Buenos Aires 2008

Medina, MF et Al. (2019) *Estat de les Epistemologies del Sud i coneixements altres en l'àmbit universitari valencià. Diagnòstic i anàlisi participativa*. Coordinada per Cristina Millán, Ed. Aliança per la Solidaritat, València.

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/casos/informe-estado-epistemologias-del-sur>

<https://www.alianzaporlasolidaridad.org/axs2020/wp-content/uploads/epistemolog%C3%A1-Das-del-Sud-en-les-universitats-valencianes-castellà.pdf>

Montessori, Maria; *La llibertat i el pecat original*, Ed. San Pablo, Madrid 2020

Steiner, Rudolf; *La filosofia de la Llibertat*, Ed. Steiner, Madrid 2002

Zuleta, Estanislao; *Educació i Democràcia*, Ed. Ariel, Barcelona 2018

Videografia

Critical Thinking Using Project-Based Learning: The Case of The Agroecological Market at the «Universitat Politècnica de València» <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/9/3553>

Ekimuin Universitat Transformadora i Emancipadora <https://www.youtube.com/watch?v=zzijci7crxs&t=50s>

Lego Serious Play <https://www.youtube.com/watch?v=ysousfcniip>

Points of you <https://www.youtube.com/watch?v=xres4svniuc>



Conclusions de la sessió:

En primer lloc, cal reconèixer la immensa alegria que ha suposat tornar a realitzar un taller presencial després de tant de temps de pandèmia. La sessió va estar marcada pel bon ambient i la reflexió entorn del sistema educatiu, tant des de la mirada d'on venim com per als somnis cap a on ens dirigim.

Emfatitzarem alguns punts de reflexió de la jornada:

1. La importància dels sentits a l'hora de connectar-nos amb nosaltres mateixes i amb les altres. L'activitat facilitada per Maria Fernanda va permetre a les participants tindre un mo-

ment de connexió sensorial, reflexió i escolta activa que va consolidar les bases de la resta d'exercicis.

2. El primer exercici de Points of You va suposar una mirada cap a dins de cadascuna de les participants, que compartien històries fingides i reals. Aquest exercici va servir per a connectar-nos com a cèl·lules d'un gran organisme, en el qual fins i tot el fingit existeix en un altre moment i en un altre lloc.

3. El segon exercici de Lego Serious Play fomenta la creativitat i la reflexió individual i grupal al voltant d'un tema, en aquest cas, la institució universitària i els seus grans reptes de desamentatge i descolonització.

4. La universitat pot i ha d'eixir al carrer. La universitat no és l'edifici físic amb vida pròpia; per si mateix està mort. Ha de recuperar el seu caràcter d'ògora: per a escoltar als qui sentipensen i pensanten diferent, i el seu caràcter de servei: per a ser pont d'inclusió social, ja que som les persones els qui vivifiquem els espais.

5. L'alumnat percep la necessitat d'equiparar el que és acadèmic intel·lectual amb el que és emocional, sensorial i espiritual, en una cerca d'una verdadera integralitat de l'èsser, de l'estar i del sentipensar. Buscar una pluriversitat i abraçar altres maneres de ser sense homogeneitzar.

6. La universitat no ha de ser un privilegi d'uns quants ni regir-se per les normes del mercat que expedeix títols a canvi de diners. L'educació no ha de ser tractada com a mercaderia sinó molt cuidada, puix que se'ls encomana cultivar el nostre present i futur generacional, en el qual aquestes criatures estan cridades a fer d'aquest un món millor que el que van rebre.

En resum, l'educació en una societat líquida, tal com la va definir Bauman (2003), en aquest trànsit al posthumà, és un temps en el qual les persones, encara que hagen deixat de creure en les grans promeses fetes per les modernes ideologies, hem de continuar lluitant per oferir unes institucions humanitzades i concordades amb les vertaderes necessitats que ens suposa posar la vida en el centre. Aquesta vida que ens il·lumina més enllà de l'Antropoceno.



Recomanacions i propostes de millora:

Fer una devolució en el cercle d'assemblea general, no sols en el de l'interminigrup, enriquiria la collita.



SESSIÓ 7: EL PODER POPULAR EN UNA EDUCACIÓ TRANSFORMADORA

SESSIÓ 7: EL PODER POPULAR EN UNA EDUCACIÓ TRANSFORMADORA



Ponents

Diana Sofía Zambrano Ortiz. Plataforma Aguant Popular. Estudiant de Filosofia en la UIS, Universitat Industrial de Santander, Colòmbia.

Crenilda Cuimbi. Estudiant anglesa de Ciències de la Comunicació i integrant de l'associació Es-MiUBA, Estudiants Migrants de la Universitat de Buenos Aires, l'Argentina.

Brenda Lucía. Representant de l'associació d'Estudiants Latinoamericanxs Abya Yala en la Universitat Complutense de Madrid.

Iris Espí. Representant de l'associació estudiantil A Contracorrent en la UV.

Emilia Heredia Pisa. Mediodora Intercultural i Ganxillera en el col·lectiu de Ganxilleres Lluitadores del Cabanyal.

Donatella Donato. Professora associada del departament de Teoria de l'Educació. Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la UV.



Objectius:

Debat entre moviments estudiantils

GENERAL

Realitzar un pont de trobada entre moviments estudiantils del Sud i valencians per a debatre sobre la necessitat de potenciar el poder de transformació de les universitats, acostar-les a les poblacions en les quals viuen i el paper i importància dels moviments estudiantils en aquest procés, des del context de les universitats del Nord i del Sud.

ESPECÍFIC

Analitzar de manera crítica i posar en valor l'espai real que se li dona a la joventut en les institucions acadèmiques per a, amb la seua capacitat d'agència, contribuir tant al canvi de la seua realitat universitària com social.

Taller d'educació transformadora en espais no formals

GENERAL

Presentar la investigació acció participativa com una eina que impulsa el canvi positiu, que té el potencial de contribuir a la superació personal i comunitària, orientada a revelar els entramats socials i les xarxes hegemòniques preexistents, per a saber reconèixer-les i fomentar connexions transformadores.

ESPECÍFICS

Utilitzar la fotografia com a punt de partida per a l'exploració del context i la cogeneració de coneixement crític sobre aquest.

Utilitzar la narrativa com una possibilitat per a la trobada i el diàleg, per al coneixement propi i mutu i, finalment, per a la creació de relats contrahegemònics.



Temporalització de la sessió:

Debat entre moviments estudiantils. 2 hores

- 5 minuts: Benvinguda i introducció.
- 10 minuts: Presentació de les convidades.
- 5 minuts: Plantejament del debat.
- 20 minuts: Primera pregunta.
- 20 minuts: Segona pregunta.
- 20 minuts: Tercera pregunta.
- 15 minuts: Quarta pregunta.
- 20 minuts: Intervenció del públic.
- 5 minuts: Conclusions de la moderació.

Taller d'educació transformadora en espais no formals. 2 hores

- 5 minuts: Benvinguda i introducció.
- 15 minuts: Presentació de les convidades i de l'experiència Ganxilleres Lluitadores.
- 60 minuts: Presentació de la investigació Apoderament, Tercer Espai i Coparticipació: un camí pedagògic entre la teoria i la pràctica. Una Investigació Acció Participativa i Transformadora en el barri del Cabanyal.
- 20 minuts: Taller de relats contrahegemònics a partir de 5 fotografies.
- 20 minuts: Escoltar les veus: Emi i la seua experiència en el projecte.

Metodologia:

Debat entre moviments estudiantils

En aquesta sessió es continua treballant cap a una educació transformadora i crítica en la qual tinguen cabuda altres formes de creació de coneixement des dels sabers populars i els moviments socials.

Es comença amb un diàleg entre representants de moviments estudiantils del Nord i del Sud, que analitza la necessitat de potenciar el poder de transformació de les universitats, d'acostar-les a les poblacions on viuen i el paper i importància dels moviments estudiantils en aquest procés, com a part de la societat civil.

Es planteja el debat com a metodologia d'aprenentatge col·laboratiu, així com a tècnica d'intercanvi i confrontació d'idees i coneixements.

Per a això, a més de les persones convidades es compta amb una moderadora qui al llarg de 80 minuts, aproximadament, realitza 4 preguntes a les participants.

Cada participant comença presentant el moviment estudiantil que representa, el context universitari i de país en el qual s'insereix, les reivindicacions que fan i en què treballen fonamentalment.

A continuació, la moderadora intercala les següents preguntes, que prèviament els van ser enviades, i inicien un diàleg de sabers que enriqueix els aprenentatges mutus:

1. Quin consideren que és el paper actual de la universitat com a agent de transformació social? Com de connectades estan les universitats, com a institució, amb la societat actual, amb els seus problemes, necessitats i reivindicacions i si des de l'acadèmia es donen suport a aquestes lluites, s'exerceix una funció social des de les universitats en les quals estan?
2. Quin és el paper real dels moviments estudiantils en la universitat actual on habiten? Quina és la capacitat efectiva que tenen de participació i en la presa de decisions de la universitat?
3. Com t'agradaria que fora la teua universitat? Quin seria el paper dels moviments estudiantils i de la societat en ella? Quins valors hauria de promocionar? Quin tipus d'educació, coneixements i sabers s'haurien de treballar?
4. Què podem fer per a treballar en millorar la universitat actual i que se semble una miqueta més a la desitjada?

Al final de la discussió entre els moviments socials, hi ha un intercanvi dialògic amb les persones assistents.

Taller d'educació transformadora en espais no formals

En la segona part de la sessió, desenvolupem un taller de narrativa compartida a través de l'experiència amb les Ganxilleres Lluitadores, un grup de dones de cultura gitana del barri del Cabanyal a València.

Es comença presentant la investigació *Apoderament, Tercer Espai i Coparticipació: un camí pedagògic entre la teoria i la pràctica. Una Investigació Acció Participativa i Transformadora en El Cabanyal*, l'objectiu del qual és establir una relació entre la formació de la ciutadania democràtica, com a

desafiament pedagògic i polític, i impulsar una intervenció eficaç per a buscar una possible solució a un problema real i concret de conflicte social, que condiona la vida de moltes persones en el barri on es desenvolupa aquesta investigació.

En aquest context, es considera pertinent indagar sobre una específica realitat per a transformar-la esbrinant l'eficàcia de la investigació científica compromesa amb el context, com a eina per a tractar problemes complexos propis de les interaccions i de les relacions de poder entre persones i entre grups socials.

Posteriorment, partint de l'observació i el debat sobre algunes fotografies relatives a la investigació presentada, es construirà un relat cooperatiu sobre els conceptes d'inclusió, les formes subtils de dominació, les relacions de poder i el llenguatge hegemònic. Finalment, escoltem directament la veu d'una de les protagonistes del col·lectiu de les Ganxilleres Lluitadores.



Continguts:

Debat entre moviments estudiantils

- El paper actual de la universitat com a agent de transformació social.
- Connexió entre les universitats -com a institucions- amb la societat, els seus problemes, necessitats i reivindicacions.
- Suports des de l'acadèmia a aquestes lluites i exercici de la seua funció social.
- Rol dels moviments estudiantils en la universitat actual on habiten i capacitat efectiva que tenen de participació en la presa de decisions de la universitat.
- Valors que s'han de promocionar des de la institució i mètodes pedagògics, coneixements i sabers que s'haurien de treballar.
- Compromisos per a millorar la universitat actual i que se sembla a la imaginada.

Taller d'educació transformadora en espais no formals

- La investigació acció participativa i la importància de la ciència en acció.
- La construcció dels discursos capaços de problematitzar l'existent.
- L'educació problematitzadora com una eina d'educació alliberadora.
- L'apoderament, la coparticipació i la formació del tercer espai.
- La cogeneració del coneixement.
- La fotografia i el relat com a eines de transformació social.

Materials/ Eines utilitzades en la sessió:

Ordinador i projector.

Powerpoint per a la presentació de la investigació.

Fotografies.

Fulles i bolígrafs per a l'escriptura del relat cooperatiu.



Fonts bibliogràfiques

Donato, D., i San Martín Alonso, Á. (2021) *Cogenerar coneixement per a transformar l'immediat. De la investigació participativa a la coautoría en la difusió dels resultats*.
<https://revistas.uma.es/index.php/mgn/article/view/9903>

Donato, D., i San Martín Alonso, Á. (2020). «Intervenció participativa i transformadora amb mares en un centre escolar». *Revista Complutense d'Educació*, 31 (4), 507-516.
<https://revistas.ucm.es/index.php/rced/article/view/65808>

Videografia

Les Ganxilleras Lluitadores: una Investigació Acció Participativa en el barri del Cabanyal.
Projecte: Explora amb mi on vivim.
<https://sites.google.com/view/explora-conmigo-donde-vivimos/el-proyecto?authuser=0>

Les Ganxilleras Lluitadores, superació i cooperació en el barri del Cabanyal.
<https://www.youtube.com/watch?v=ttctjay-vck&t=4s>

Les Nines de l'Amistat.
https://www.youtube.com/watch?v=zv1alou_yqi

Presentació del projecte Tercer espai en la Universitat de València.
<https://www.youtube.com/watch?v=ottwagdelva&t=14s>



Conclusions de la sessió:

Les reflexions compartides donen compte de la necessitat d'abordar la problemàtica de l'exclusió social a través de mesures d'acció afirmativa, superant les solucions parcials i paliatives, proposant estratègies plurals innovadores i creatives dirigides a tota la població i no sols als grups afectats, que pateixen la condició de discriminació i marginalitat.

Aquest fet de compartir va permetre repensar la categoria de la trobada i de la coparticipació en l'espai públic, superant la lògica de la inclusió quan aquesta es basa en condicionaments i formes subtils de dominació.

Per aquesta raó, la nostra intervenció vol dirigir-se, no sols a la part de la població local que es considera «objecte a integrar» en el sistema, sinó sobretot al grup majoritari, que imposa els seus codis

de conducta, a través de polítiques d'inclusió.

Quan l'erroni exercici de la política en un territori planifica l'enfrontament entre persones es fomenta l'especulació, l'egoisme i el benestar d'uns pocs. En desemmascarar els mecanismes de discriminació i desigualtat, els treballs acadèmics «al servei de la societat civil» adquireixen un caràcter fortament polític, ja que, a partir de l'anàlisi de la situació vivencial, suggereixen possibles eixides consensuades amb aquests subjectes polítics.

Les persones racialitzades s'esgoten d'haver de defensar-se tots els dies dels prejudicis i la discriminació. S'és activista antiracista, però és una lluita que suposa molta energia i esforç; no volem ni podem exercir-ho 24h perquè la salut mental està per damunt. Això no vol dir que no s'estiguen donant transformacions importants, sinó que és necessari descansar i callar a vegades.

És necessari treballar en les possibles alternatives al conflicte social a través de formes, accions, pràctiques i iniciatives que permeten posar-se en contacte amb l'alteritat i començar un diàleg entre les persones, les cultures, les disciplines i els sabers. És una opció que requereix coratge i compromís, esforç i molta faena, però és una de les formes per a intentar construir nous mons possibles respectant les diferències.



Recomanacions i propostes de millora:

Recomanem donar l'altaveu de pensaments i sentipenses a les persones que exerceixen el seu poder popular des dels marges que habiten.

Cal repetir l'experiència d'escoltar-nos des de diferents punts del planeta. Es va plasmar la necessitat i evidència de les Epistemologies del Sud geopolític en tots dos hemisferis. Incidir trenades magnífica la contundència de les lluites i resistències compartides.



**SESSIÓ 8: REIVINDICACIONS SOCIALS
A TRAVÉS DE L'ART**

SESSIÓ 8: REIVINDICACIONS SOCIALS A TRAVÉS DE L'ART



Ponents

Odette Fajardo. Doctora en Art per la UPV. Artista de performance, investigadora i docent. Ciutat de Mèxic.

Salomé Rodríguez. Artista visual. Llicenciada en Art plàstica en l'Institut Departamental de Belles Arts, Cali, Colòmbia i en Belles Arts i Doctorand en Art Públic en la UPV.



Objectius:

GENERAL

Exposar diversos llenguatges artístics que participen de les reivindicacions socials a Llatinoamèrica, que mostren la seua riquesa cultural i el seu valor polític.

ESPECÍFICS

Generar un marc teòric sobre diverses manifestacions d'art públic, no objectable i performatiu dins de països com Colòmbia i Mèxic.

Mostrar com aquestes expressions participen dels moviments socials i quins són els seus abastos. Construir una deriva performativa basada en els coneixements compartits i que pose en pràctica una metodologia participativa.



Temporalització de la Sessió: 4 hores

- 30 minuts: Presentació.
- 1 hora i 30 minuts: Exposició marc teòric.
- 20 minuts: Descans.
- 1 hora: Disseny deriva performativa.
- 30 minuts: Realització de deriva performativa.
- 10 minuts: Avaluació.

Metodologia:

Les activitats estan basades en diverses metodologies qualitatives de participació com la IAP, el teatre dels oprimits i la investigació basada en arts. L'enfocament és descolonial perquè intenta descentralitzar les manifestacions artístiques i posa el focus en aquelles que sorgeixen en la perifèria i es construeixen al costat de les reivindicacions socials.

El procés d'ensenyament es basa en dues parts, una exposició oral teòrica i la posterior realització d'un exercici artístic col·lectiu. Ambdues promouen la participació directa, la reflexió grupal i la interrelació de la pràctica amb la teoria.

Les activitats i estructura de la sessió va ser la següent:

- Presentació general de temes a treballar i de ponents amb càmera de vídeo.
- *Els no-objetualismes a Amèrica Llatina*
- La performativitat en les lluites socials. Exemples: Colòmbia, Amèrica Llatina, lluites socials a Nord-Amèrica, comunitat afro.
- Història del performance urbà: Mèxic, Performativa Zapatista.
- Calfament des de la pràctica del teatre dels oprimits.
- Exposició de la metodologia des de la IAP.
- Deriva performativa, de Ca Revolta fins a la plaça del Tossal.

Avaluació basada en l'experiència i el registre videogràfic.



Continguts:

Estètica descolonial.

Art no objectable llatinoamericà, Juan Acha.

Performativitat en els moviments socials.

Art públic.

Zapatismo.

Materials utilitzats en la sessió:

Projector.

Ordinador.

Connexió a internet.

Cartolines.

Notes adhesives.

Cinta adhesiva.

Retoladors.

Assistents: roba còmoda.



Fonts bibliogràfiques

Acha, Juan; *Petjades crítiques*. Ed Institut Cubà del Llibre i Centre Editorial Universitat de la Vall, l'Havana-Cali, 1994.

Acha Juan, *Els conceptes essencials en les arts plàstiques*. Ed Coyoacan, 1997.

Acha, Juan; *Teoria i pràctica no-objetualistes a Amèrica Llatina*, 2001.

Acha, Juan; *Aproximacions a la identitat llatinoamericana*. Ed Trilles. Mèxic, 2013.

Debord, Guy; *Derives urbanes i construcció de psicogeografies . Teoria de la deriva*. Text aparegut en el #2 de Internationale Situationniste. Traducció extreta d'Internacional Situacionista, vol. I: La realització de l'art, Madrid, Ed Literatura Gris, 1999

Blog

Vila, Jennifer de Jesús; Estudis urbans i ciències socials <http://cartografiasdelazar.wordpress.com/tag/deriva-urbana/>

Videografia

Primer col·loqui Llatinoamericà sobre art no-objectable, Museu d'Art Modern de Medellín, 1981. <https://youtu.be/fx8xwuahaia>

Conclusions de la sessió:

Els objectius de l'exercici pedagògic es van complir, els temps van ser concordes amb el planificat i la recepció del públic va ser d'entusiasme i participació activa. La metodologia va aconseguir una implementació coherent en la informació transmesa, i aconseguí una dinàmica estimulante entre les participants.

Es van compartir sabers al voltant de l'art i la seua funció social i l'exigència d'un compromís ètic alhora que estètic. L'art, en totes les seues formes, refon els contextos, uneix el Sud geogràfic amb el Sud polític.

És important no oblidar que el carrer és nostre, és de totes i és un dels principals espais de participació ciutadana. S'agraeixen aquestes oportunitats sorprenents d'enfrontar les nostres pors al ridícul i sobreposar-nos a la timidesa. És una vivència molt alliberadora.

L'experiència performativa ens fa exposar-nos públicament. Sentir que som un sol cos és per als moviments socials un element de cohesió molt necessari per a la lluita i ens permet resignificar l'art. L'art és també personal i el personal és polític.



Recomanacions i propostes de millora:

Generar moltes més formacions on els postulats descoloniais, respecte del pensament estètic produït a Amèrica Llatina, es difonguen molt més.

Implementar-ho amb diferents públics especialment a les escoles d'Humanitats i Art però també en altres menys proclius a aquestes altres epistemologies.

Promoure una dinàmica pedagògica que nodrisca a un mitjà i llarg termini una universitat lliure descolonial.

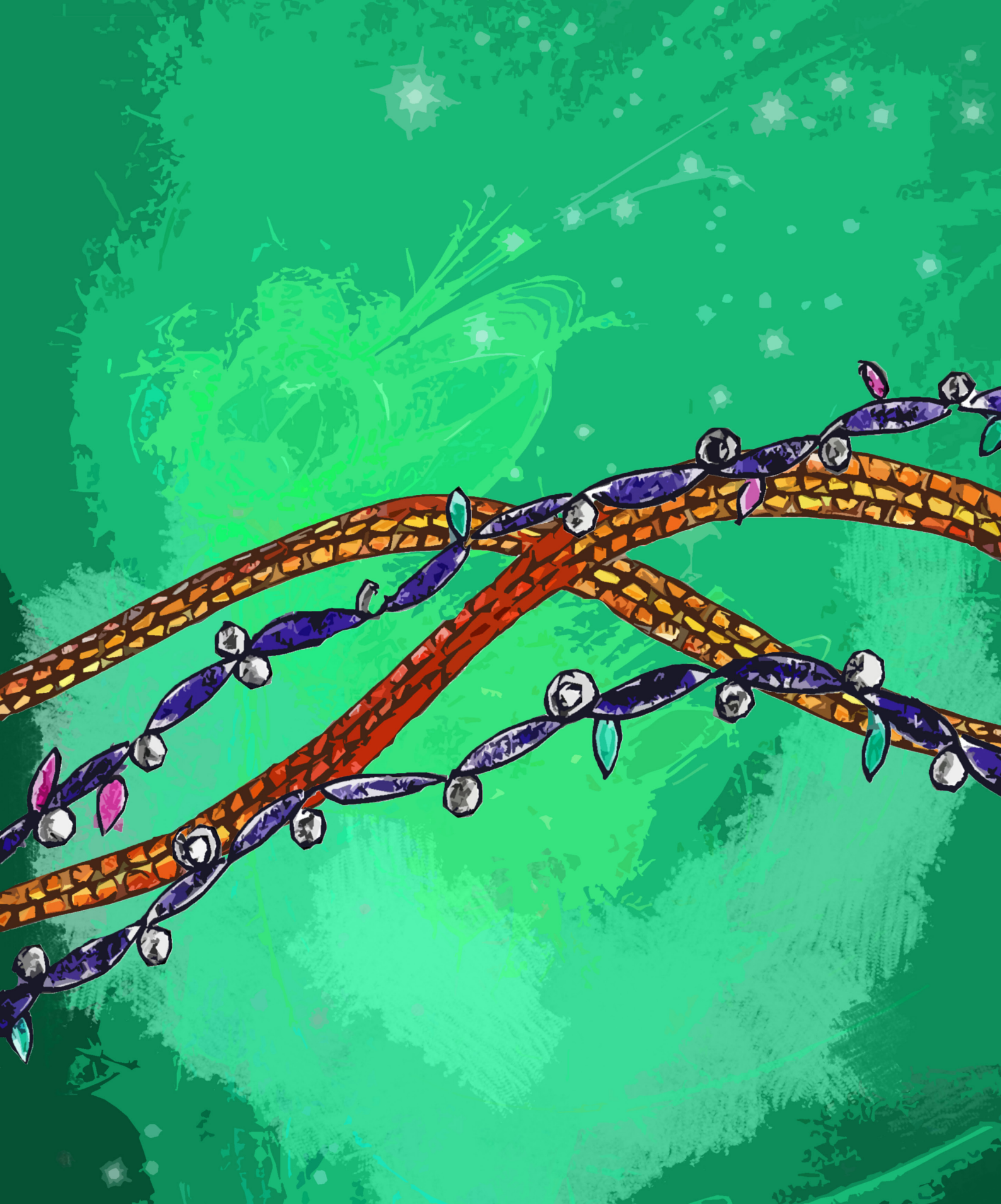
EPÍLEG I AGRAÏMENTS

Fins ací ha arribat la primera part de la guia didàctica de la formació ***Descolonitzar, Descapitalitzar i Despatriarcalitzar els coneixements i les lluites: una aportació de les Epistemologies del Sud als ODS***, en la qual hem pretés recollir les metodologies, objectius, continguts clau, materials utilitzats i els aspectes més destacats de cadascuna de les 8 sessions que ha compost la formació, així com d'aquesta en el seu conjunt, amb la finalitat de sistematitzar l'experiència perquè pugui ser replicada en posteriors ocasions per totes aquelles persones interessades a fer un treball de desconstrucció del coneixement des de les alternatives que proposen les Epistemologies del Sud.

Esperem que aquesta primera part pugui servir de suport i resulte útil, especialment al personal docent de la comunitat universitària; perquè, com s'ha esmentat, un dels objectius tant amb la formació com amb la guia, és desmuntar la unitat de la producció i el relat científic modern marcat des d'occident, per al que és necessari incorporar una visió epistèmica pluralista en la institució que per excel·lència centra la producció de coneixement, com és la universitat.

No ens agradaria tancar aquesta primera part sense agrair la seua participació d'una o d'altra manera a totes les persones que han fet possible aquesta guia didàctica, a les formadores i ponents que han participat en les formacions, a totes les persones que van assistir i especialment al grup de treball en Epistemologies del Sud que col·labora amb Aliança per la Solidaritat i, per descomptat, a les tres compiladores d'informació, editores i redactores d'aquesta guia. Sense totes vosaltres no seria possible estar escrivint aquestes línies finals de la guia.

Finalment, us convidem a llegir la segona part de la guia, pensada com una guia de continguts que recull les principals reflexions i ensenyaments de la formació. En aquesta segona part, que hem titulat *Llegint i escoltant els nostres coraonares*, fem una invitació a l'escolta i reflexió per a aprofundir en els continguts plantejats en cada sessió de la formació.



Organitza:



Alianza por La
Solidaridad

Member of **act:onaid**

Financen:



**AJUNTAMENT
DE VALÈNCIA**



**GENERALITAT
VALENCIANA**

Conselleria de Participación,
Transparencia, Cooperación
y Calidad Democrática